

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Příjmení, jména po chalupě a přezdívky v obci Láz

Vypracovala: Bc. Veronika Dubská
Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.

České Budějovice 2015

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé práce doc. PhDr. Marii Janečkové, CSc., za vedení diplomové práce a její rady, které mi po celou dobu poskytovala. Dále si cením její ochoty cokoliv osobně konzultovat a e-mailové komunikace. Děkuji také všem respondentům, kteří se mnou strávili čas a poskytli mi rozhovory. Nemalé díky patří mé rodině, která mi je neustálou oporou a inspirací. Nesmím zapomenout ani na trpělivost mého přítele a v poslední řadě chci moc poděkovat panu starostovi obce Láz Miroslavu Veithovi za poskytnuté materiály a konzultace. Bez těchto všech lidí bych svou práci nezvládla.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Příjmení, jména po chalupě a přezdívky v obci Láz* vypracovala samostatně pod vedením doc. PhDr. Marie Janečkové, CSc., pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 30. 4. 2015

.....

Veronika DUBSKÁ

Anotace

Téma této diplomové práce se soustřeďuje na onomastiku moravské obce Láz. Předmětem výzkumu jsou typy příjmení a jména po chalupě v Lázu. Dalším okruhem zájmu se staly přezdívky, které se v dané obci vyskytují. Onomastický materiál jsem získala ze soupisu příjmení, jména po chalupě a přezdívky jsem zjišťovala exploračními metodami za pomoci dotazníku a rozhovoru. Rozbor provádím s využitím tradičních klasifikačních stupňů. Cílem práce je soupis oficiálních i neoficiálních osobních jmen a jejich lingvistická analýza.

Abstract

The topic of this thesis deals with the onomastics of the Moravian village "Láz". The main part of the exploration are the types of surnames and names after residence in Láz. The next item of interest are the nicknames appearing in the village. I got the onomastic material from the set of surnames, names by the houses and I have gained the nicknames with the help of exploratory methods through the questionnaires and dialogues. I make the analysis using of traditional clasiffication degrees. The thesis aims to make a register of official and unofficial personal names and their linguistic analysis.

Obsah

1. ÚVOD.....	9
2. METODY PRÁCE	11
3. LÁZ	13
3.1 Obecné informace	13
3.2 Historie obce	14
3.3 Obyvatelstvo	14
3.4 Nářečí	15
3.5 Místní pověst a památníky	16
4. ONOMASTIKA	18
4.1 Historie onomastiky	18
4.2 Dělení onomastiky podle Šrámk (1999: 16).....	20
4.3 Třídy vlastních jmen podle Šrámk (1999: 163–165).....	20
4.3.1 Geonyma.....	20
4.3.1.1 Toponyma	20
4.3.1.2 Kosmonyma	20
4.3.2 Bionyma	21
4.3.2.1 Antroponyma:	21
4.3.2.2 Theonyma	21
4.3.2.3 Zoonyma	21
4.3.2.4 Fytonyma	21
4.3.3 Chrématonyma	21
4.3.4 Další třídění vlastních jmen.....	22
4.4 Funkce proprií (vlastních jmen).....	22
4.5 Vztah onomastiky a dialektologie	23
4.5.1 Pohled dialektologie	24
4.5.2 Pohled onomastiky	24
5. PŘÍJMENÍ	25
5.1 Výklad původu příjmení	25
5.2 Původ a vznik příjmení	25
5.3 Frekvence a četnost příjmení	27
5.4 Třídění do skupin podle původu	28
5.5 Přezdívky.....	29
5.6 Jména po chalupě	30
6. PŘÍJMENÍ V OBCI LÁZ.....	31
6.1 Skupina příjmení vzniklých z rodných a křestních, tj. osobních jmen	31
6.2 Příjmení z místních jmen	35
6.3 Příjmení z apelativ.....	37
6.3.1 Příjmení podle vlastností fyzických i duševních	39
6.3.2 Příjmení z názvů rostlin a jejich částí, z názvů drobných dřevin	42
6.3.3 Příjmení podle stavů a z názvů sociálních skupin	43
6.3.4 Příjmení z názvů řemesel, zaměstnání a podle hodnosti	44
6.3.5 Příjmení z názvů živočichů	45
6.3.6 Příjmení ze jmen označujících věk, vzrůst a příbuzenské vztahy	46
6.3.7 Příjmení ze slovesného pojmenování, podle dějů	46

6.4	Příjmení cizího původu	48
6.5	Příjmení nezařazená	49
7.	JMÉNA PO CHALUPĚ	50
7.1	Jména po chalupě podle příjmení.....	51
7.1.1	Skupina příjmení vzniklých z rodných a křestních, tj. osobních jmen.....	51
7.1.2	Příjmení z místních jmen.....	54
7.1.3	Příjmení z apelativ	54
7.1.3.1	Příjmení podle vlastností fyzických i duševních	54
7.1.3.2	Příjmení z názvů rostlin a jejich částí, z názvů drobných dřevin	56
7.1.3.3	Příjmení podle stavů a z názvů sociálních skupin	56
7.1.3.4	Příjmení z názvů řemesel, zaměstnání a podle hodnosti	57
7.1.3.5	Příjmení z názvů živočichů.....	57
7.1.3.6	Příjmení ze slovesného pojmenování, podle dějů.....	58
7.1.4	Příjmení cizího původu.....	58
7.2	Jména po chalupě podle křestního jména.....	59
7.3	Jména po chalupě podle jiných motivů.....	60
7.4	Jména po chalupě s neobjasněným původem.....	61
8.	PŘEZDÍVKY	65
8.1	Dělení přezdivek	65
8.1.1	Přezdívky motivované rodným jménem.....	66
8.1.2	Přezdívky motivované příjmením	67
8.1.3	Přezdívky motivované fyzickým vzhledem a tělesnými vlastnostmi nositele.....	69
8.1.4	Přezdívky motivované charakterovými vlastnostmi nositele.....	71
8.1.5	Přezdívky motivované povoláním.....	72
8.1.6	Přezdívky podle oblíbené průpovědky nebo podle situace.....	72
8.1.7	Přezdívky motivované obdivem či vztahem nositele k oblíbené filmové postavě, známé osobnosti	74
8.1.8	Přezdívky motivované nositelovými koníčky a zálibami.....	74
8.1.9	Přezdívky podle původu nositele, podle polohy bydliště.....	75
8.1.10	Přezdívky neprůhledné, s neznámým motivem.....	75
8.2	Shrnutí.....	76
9.	PŘEHLED	78
9.1	Příjmení statisticky.....	78
9.2	Jména po chalupě podle skupin rozdělení.....	80
9.3	Přezdívky podle skupin rozdělení	83
10.	ZÁVĚR.....	84
11.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	88

Seznam zkratek

A	apelativum
aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
AV ČR, v. v. i.	Akademie věd, ČR, veřejná výzkumná instituce
čes.	česky
ESJČ	Etymologický slovník jazyka českého
ESSČ	Elektronický slovník staré češtiny
GbSlov	Jan Gebauer, Slovník staročeský
IndexSvob	Index Slovníku staročeských osobních jmen Jana Svobody
MJ	místní jména
MSS	Malý staročeský slovník
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
nář.	nářeční, nářečně
OJ	osobní jména
např.	například
PSJČ	Příruční slovník jazyka českého
řec.	řecky
srov.	srovnej
stč.	staročeský, staročesky
StčS	Staročeský slovník
střhněm.	středohornoněmecky
SSJČ	Slovník spisovného jazyka českého
sub	latinská předložka místní, značící „pod“
tj.	to je
tzv.	takzvané
výchmor.	východomoravský, východomoravsky
VJ	vlastní jména

1. ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem zvolila téma *Příjmení, jména po chalupě a přezdívký v obci Láz*. Téma spadá do oblasti onomastiky. Věnuji se příjmením vyskytujícím se v obci Láz, všímám si přezdívek a také uvádím jména po chalupě, o kterých vedu rozhovory s místními obyvateli a která jsou zaznamenána i v místní kronice.

Zvolené téma je pro mě velice zajímavé a poučné. Protože už jsem psala bakalářskou práci o nářečních jevech v mluvě obyvatel této vesnice, nebylo pro mě těžké navázat s nimi kontakty, a získat tak potřebné informace.

V obci se vyskytují jak příjmení známá, která se opakují, tak příjmení pocházející z cizích jazyků, nebo příjmení, o kterých jsem vůbec nevěděla, že se zde vyskytují. Moji pozornost upoutaly také přezdívký, které se v obci užívají. Přezdívký slouží především k tomu, aby odlišily obyvatele se stejným příjmením, ale jsou zde i přezdívký ojedinělé. Podotýkám, že v Lázu je mnoho obyvatel se stejným příjmením jako vlastním já a přezdívký máme obdobné. Díky příbuzným, které zde mám, bylo pro mě potěšením bavit se o jménech po chalupě a zjišťovat jejich původ. Navíc, jak jsem zmínila výše, jsem je objevila i v místní kronice, tudíž jsem měla ušetřeno spoustu práce.

Základním materiálem pro tuto práci byl pro mě volební soupis obyvatel z roku 2014, který mi poskytl starosta obce Miroslav Veith. Velmi mi to pomohlo při vytváření materiálové základny, k rozboru a k celé diplomové práci.

Cílem diplomové práce je seznámení s tím, jak lze jednotlivá příjmení vykládat, jak byla asi utvořena, jaká je jejich četnost, a také, zda jsou jednoznačná či víceznačná. U přezdívek je mým cílem zjistit, zda se přenášejí z generace na generaci a jak vznikaly.

V teoretické části jsou pro mou práci stěžejní také informace o zkoumané obci. Měla jsem k dispozici *Kroniku obce Láz*, kterou sepsal místní obyvatel Jaroslav František Jenerál a ze které jsem mohla získat mnoho pozoruhodných informací. Pro zajímavost a k oživení textu uvádím i místní pověst. Kronika zachycuje události od dob nejstarších až po současnost.

Před vlastním výzkumem jsem nejprve zařadila kapitolu o onomastice a jejím dělení. Dále pak věnuji kapitolu charakteristice příjmení, jejich třídění, původu a vzniku, současným příjmením a přezdívkám. Nechybí ani zmínka o jménech po chalupě. Ke své práci jsem použila publikace Josefa Beneše, *O českých příjmeních*

(1962), Václava Matese, *Jména tajemství zbavená*, 1. díl (2002) a *Jména tajemství zbavená*, 2. díl (2003), Dobravy Moldanové, *Naše příjmení* (2004), Miloslavy Knappové, *Příjmení v současné češtině* (1992) a ještě mnoho dalších, které uvádím v seznamu literatury.

2. METODY PRÁCE

Svou diplomovou práci prezentuji ve dvou stěžejních částech. Jde o část teoretickou a část praktickou (výzkumnou). První z nich se zabývá jak samotnou obcí Láz (obecné informace, historie apod.), tak onomastikou a její součástí antroponomastikou, v jejím rámci pak tříděním příjmení, přezdívek a jmen po chalupě. Druhá, praktická část se věnuje konkrétním příjmením, jménům po chalupě a přezdívkám a jejich rozboru. Obě části se tedy dále dělí na kapitoly a podkapitoly. Ve své práci využívám postup složený ze tří etap: přípravné, realizační a prezentační.

V části přípravné jsem si opatřila potřebnou odbornou literaturu a shromážďovala další doplňující materiály v obci Láz. Základní literaturu vztahující se k tomuto tématu představují práce F. Šrámka (*Úvod do obecné onomastiky*, 1999), Josefa Beneše (*O českých příjmeních*, 1962), Milana Harvalíka (*Synchronní a diachronní aspekty české onymie*, 2004), Jany Pleskalové (*Vývoj vlastních jmen obecných v českých zemích v letech 1000–2010*, 2011) a Dobravy Moldanové (*Naše příjmení*, 2004).

Stěžejním úkolem pro mě bylo získat seznam obyvatel žijících v Lázu. Pan starosta mi poskytl pouze soupis voličů z roku 2014, který mi však k mému výzkumu stačil. Neméně důležitá pro mě byla *Kronika obce Láz* (2007), jež mi velmi usnadnila bádání, zejména u jmen po chalupě.

Dále jsem se věnovala především rozhovorům s obyvateli, kteří byli velmi ochotní a spolehliví. Na základě zmíněného soupisu jsem postupně zjišťovala přezdívky a také jejich původ. Některé přezdívky mi mohli vysvětlit pouze obyvatelé z nejstarší generace, u jiných přezdívek mi naopak velmi pomohly rozhovory s mládeží. Práci se jmény po chalupě jsem měla zjednodušenou tím, že byly vypsány v *Kronice obce Láz*. Přesto jsem ale s místními konzultovala, na základě jakých motivů byla jména po chalupě vytvořena.

Poté jsem přistoupila k fázi realizační. Nejdříve jsem se pokusila zpracovat teoretické poznatky a vytvořila jsem teoretický základ pro další postup. Následně jsem navázala částí praktickou neboli výzkumnou, která je v mé diplomové práci stěžejní. Všechna příjmení, jména po chalupě i přezdívky řadím do příslušných skupin podle jejich vzniku a původu, poté je dále rozebírám. Rozboru předchází vždy teoretický výklad, který nám přibližuje danou skupinu, případně podskupinu.

Poslední je fáze presentační. K výkladu jednotlivých příjmení jsem v této části užila několik publikací. Výklady se ne vždy shodují, naopak se od sebe mnohdy odlišují.

Uvádím-li např. „výklad podle Beneše“, čerpala jsem z těchto publikací: *O českých příjmeních* 1962, *Německá příjmení u Čechů 1. svazek* 1998, *Německá příjmení u Čechů 2. svazek* 1998.

Uvádím-li „výklad podle Matese“, vycházela jsem z následujících publikací: *Jména tajemství zbavená: malá encyklopedie 250 nejčastějších příjmení, I. díl* 2002, *Jména tajemství zbavená: malá domácí encyklopedie nejčastějších příjmení, II. díl* 2003.

Uvádím-li „výklad podle Moldanové“, čerpala jsem z publikací *Naše příjmení* 2004 a *Naše příjmení* 1983.

Již v dřívějších letech se stejným tématem jako jsem zpracovala já, zabývalo několik studentek. Za zmínku jistě stojí bakalářská práce Martiny Ostrýžové *Příjmení a přezdívký v obci Vír* (2001), dále diplomová práce Terezy Sedláčkové *Příjmení v obci Sudovo Hlavno* (2013) a v neposlední řadě diplomová práce Evy Sommerové *Příjmení v obci Bolešiny* (2011). Všechny zmíněné práce mi byly inspirací a pomohly mi i při závěrečné práci.

3. LÁZ

Tato kapitola se zabývá obcí Láz, která poskytla soubor jmen pro celou diplomovou práci. Jelikož pocházím z místa asi půl kilometru vzdáleného od této obce, znám všechny obyvatele, a proto se mi s nimi velmi dobře spolupracovalo a potřebné informace jsem získávala snadno. K dispozici jsem měla *Kroniku obce Láz* a také mi pomohl starosta obce, pokud byly potřeba další materiály.

Za zmínku jistě stojí autor *Kroniky obce Láz*. Jedná se o Jaroslava Františka Jenerála, který se narodil v Lázu v domě číslo 4 dne 5. listopadu 1926 jako nejstarší ze čtyř dětí maloročníka Antonína Jenerála a jeho manželky Františky. Po ukončení pěti tříd základní školy navštěvoval moravskobudějovické gymnázium a poté pracoval jako účetní nebo ekonom. V roce 1961 se přestěhoval do Moravských Budějovic. Zde se roku 1963 oženil s dcerou moravskobudějovického krejčího Marií Votýpkovou.

Kronika, kterou tento kronikář sepsal, měla být příspěvkem k oslavě pětistého výročí trvání obce Láz. Je psána formou rozhovoru otce se synem a s dalšími příbuznými. Svým rozsahem od nejstarších dob až skoro do dnešních dnů přesahuje rámec obvyklých obecních pamětních knih.

V podkapitolách se diplomová práce věnuje obecným informacím, obyvatelstvu, historii a pro zajímavost je také uvedena místní pověst. Díky mé bakalářské práci, zabývající se nářečím této obce, je zařazena také část o nářečí a nechybí ani krátká ukáзка nářečního textu.

3.1 Obecné informace

Obec Láz leží 5,6 km na jih od Moravských Budějovic u silnice mezi Novými Syrovicemi a Blížkovicemi. Patří do okresu Třebíč. Národní a mateřskou školu, kostel s farou, zdravotní středisko a poštu má v Nových Syrovicích.

„Na severní straně sousedí Láz s Krnčicemi, na severovýchodní straně s Častohosticemi, na jihovýchodní straně s Blížkovicemi a na jihozápadní, západní a severozápadní straně s Novými Syrovicemi“ (Kronika obce Láz, 2007: 10).

V Lázu jsou pojmenována různá místa. Jedná se asi o 15 pomístních jmen (anoikonym), která jsou zachycena na katastrální mapce. Každé pomístní jméno má na mapce své číslo. Pro zajímavost jsou zde vypsána alespoň ta z nich, která patří mezi

největší: *Velké zahumenice, Košovice, Příčnice, V lázcích, Kopaniny, Velké ouvary, Kamenité padělky* a další.

Láz leží na tzv. Novosyrovecké planině a ta nepřevyšuje nikdy více než 500 metrů. Podle speciální mapky je nejvyšší nadmořská výška 444 metrů a nachází se na rozcestí před Novým a Hájským rybníkem.

3.2 Historie obce

„Historie obce se datuje od roku 1498. Původně zde stál dvůr Lazce a podle něho dostala obec jméno Láz. Dvůr Lazce byl do roku 1510 součástí bitovského panství. Syrovické panství bylo po Bílé hoře zkonfiskováno a prodáno svobodnému pánu panu Adamu Gabelhouerovi, který prodal vsi Syrovice a Láz Janu Reinhartovi ze Schaumburku. Ves dále sdílela osudy panství Nové Syrovice“ (dostupné na <http://www.obec-laz.cz/o-obci/ds-50/p1=52>; cit. 12. 08. 2014).

V 18. století užívala ves pečeť o průměru 19 mm, kde se v pečetním poli nacházela radlice. Kolem roku 1843 žilo v obci 309 obyvatel, z toho 144 mužů a 165 žen, v 50 domech a 69 domácnostech. 59 osob se živilo zemědělstvím, 2 osoby řemeslem. V selských usedlostech pomáhal vždy pacholek a děvečka. Z živností a řemesel se v roce 1911 v Lázu uvádějí: hostinský, 1 kolář, 1 krupař, 1 podkovář, 2 pokrývači, 1 prodejce piva v lahvích a 2 prodejkyň tabáku.

Domy ve vsi byly nízké s malými okny. Stavěly se z kamenů nebo z nepálených cihel, střechy byly pokryté slaměnými došky. Střecha byla společná pro obytnou část a chlévy.

3.3 Obyvatelstvo

V současné době má tato obec 91 domů a 284 obyvatel. V Lázu jsou tři soukromí zemědělci, dva truhláři, 1 strojní zámečník, 1 klempíř, pohostinství a obchod. V roce 1934 byl založen hasičský sbor, který zde aktivně působí dodnes. Významný rodák z této obce je Josef Kapinus (1900–1968), který byl grafikem a sochařem. Téměř každý dům se jmenuje po chalupě. Podle *Kroniky obce Láz* (2007: 15–16) uvádím několik příkladů: Václav Harant bydlí v chalupě *U Boršu*, Václav Sobotka – *V kovárni*, Jaroslav Filipický – *U Spadělku*.

Každý rok obec plánuje spoustu akcí, které lákají mnohé návštěvníky. Velmi oblíbená je dožínková veselice. Krojovaní účastníci průvodu nesou pletený dožínkový věnec. Večer se celá ves sejde na veselici a baví se do časných ranních hodin. Neméně

oblíbené jsou zde hasičské závody, které se vždy těší velké účasti hasičských sborů okolních vsí.

3.4 Nářečí

Pokaždé, když do této obce přijede někdo z daleka, ptá se na místní nářečí. Lázecké nářečí je opravdu velmi zajímavé. Dá se říci, že je to nejtypičtější nářečí z celého Moravskobudějovicka, které je příbuzné s nářečím hanáckým. Velmi pěkně je zachyceno v článku novosyrovického rodáka PhDr. Jaromíra Michala „*Vo velký vodě*“. Pro lepší představu následuje část tohoto příběhu.

„Belo to v sedumdesátých letech minulyho stoleti, co bela ta velká voda. F ty době bévale za Serovicama směrem, co só ničky lóke k Nyštorfo, rybnike. Je to f těch místech, jak se neska říká f „kamenišči“ a v „nady máko“ nebo take f „hadymáko“. Patřele tenkrát te rybnike velkostatko serofskymo“ (Kronika obce Láz, 2007: 24).

Hlavním úkolem v mé bakalářské práci bylo zkoumat nářečí obce Láz a srovnávat mluvu tří generačních skupin. Obec Láz patří do středomoravské nářeční skupiny, konkrétně do jižní podskupiny. Středomoravská skupina zaujímá střed Moravy. „Na západě souvisejí s nářečím českými, na severu jsou oddělena pásmem bez tradičních nářečí od nářečí slezských, východně se přimykají k nářeční skupině východomoravské, na jihu pak sahají až po hranici území s tradičními nářečím a po hranice státní“ (Lamprecht a kol., 1976: 152). Podle Lamprechta (1976: 154–155) se jižní podskupina rozkládá od Moravských Budějovic až po Slavkov u Brna.

Stěžejní pro bakalářskou práci byly rozhovory se třemi generacemi obyvatel, díky kterým byl sesbírán materiál k nářečním rozborům. U rozhovorů se ve velké míře vyskytovalo úžení *é > í* (*mlíko*), krácení samohlásek (*vim*), znělostní asimilace regresivní (*gde*), artikulační asimilace (*d'ectví*), zjednodušování souhláskových skupin (*ceru*) nebo záměna **dš** za **č** (*mlačího*). Dále se čteně vyskytovalo protetické **v-** (*voňi*) nebo užívání **o** místo původního **u** (*d'ělali sme vostudo*).

Společné všem generacím bylo krácení, úžení, protetické **v-**, asimilace regresivní a neznělá mezislovní asimilace. V pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru se objevily ve zvýšené míře u nejmladší generace zúžené tvary (*do jiní třídi*). V tvarosloví se u přídavných jmen a zájmen nedodrhuje rozdíl mezi mužským rodem životným a neživotným, koncovka **-ma**, **-ama**, **-ima** v sedmém pádě množ. čísla substantiv, adjektiv i zájmen všech rodů je všeobecně užívaná (*s hračkama, mezi kravama, s ňima*).

U nejstarší generace byla zachycena řada rysů jižní středomoravské podskupiny, jako například diftongizace *ú* > *ou* a následná monoftongizace *ou* > *ó* v základu slov (*kósek*) i v zakončení (*jednó*). Dále pak diftongizace *y* > *ej* a následně monoftongizace *ej* > *é* (*vodrustlé*).

„Běžná celočeská změna dlouhého *ó* > *uo* > *ú* (psaného *ů*) se projevuje někdy i u zdloženého *ó*, které se mění také v *uo* > *ú* (*vodrustlé*). V pádových tvarech substantiv dochází ke krácení dlouhého *ú* (*u počítaču*). Pouze starší mluvčí užívají u substantiv se základem na *-s*, *-z*, *-l* tvary podle měkkého skloňování (*v Lázi, dat kozi, po školi*). Pouze v jediném dokladu jsem našla vkladné *-e-* (*se zametel dvír*). Další zvláštností je užití starého **genitivu záporového** (*hraček nebilo*). Jen u starší generace lze slyšet typické zakončení sloves ve 3. osobě singuláru indikativu přezenta (*sed'ijó, slavijó, vyrábijou*). Slova s neprovedenou přehláskou *a* > *e* a *u* > *i* jsou také častější u nejstarší generace (*ned'ela, večera, práca; nahánel ju; chvílu, v ned'elu*). Nejstarší generace si zachovala nejvíce příznakových rysů. Ty, které zmíním teď, jsou pro nejstarší respondenty typické, ale u mladších už ubývají a mizí. Pěticelemný soubor krátkých samohlásek včetně samohlásek *e* (za *y*, též za *i*) a *o* (za *u*), které se ve výslovnosti většinou neliší od původních samohlásek *e*, *o* (*bela, vetvárel, se to točelo, to (tu) sem vot šesti let viksoval*). Soubor dlouhých samohlásek je tříčlenný, *é, á, ó* (*téden, kósek, nevid'ijó*)“ (srov. Dubská. *Analýza nářečí v obcích Nové Syrovice, Láz*. 2013).

V mladších generacích se postupně výskyt některých rysů velmi oslabil nebo zcela vymizel. U nejmladší generace již bylo obtížné alespoň některé příznakové rysy nalézt.

3.5 Místní pověst a památníky

Již několik desítek let se zde vypráví pověst o klášteře Lázcí. Mnozí ji považují za historickou skutečnost. V jejich domnění je utvrzovaly dokonce i některé archeologické nálezy.

„Tak například na bývalém *Třiletově poli* u luk se někdy před první světovou válkou probořil panu Janouškovi z Lázu číslo 30 při orání kůň do země. Hospodáře napadlo, že by pod ornici mohl být sklep po bývalém klášteře, a spouštěl prý do díry kámen přivázaný na provaze. V pozdější době, za první republiky, kopal prý v těchto místech Josef Makovička z Lázu číslo 59 a snažil se prý zde najít aspoň nějaké staré dobré klášterní víno. Prvnímu ani druhému se však nepodařilo nic zvláštního objevit.

Také je zajímavé, že se v těchto místech uchoval starý název *Mezi zdima*. I to by mohlo připomínat zbytky kláštera Lázce“ (Kronika obce Láz, 2007: 36–37).

Těmito událostmi se pověst o klášteře čas od času oživovala, přestože neměla žádnou ustálenou pevnou formu. Ve skutečnosti ale na území Lázu žádný klášter nestál, protože se o tom nedochovalo žádné historické svědectví.

Z ostatních pamětihodností stojí za zmínku dřevěná zvonice z počátku 19. století, která stojí na návsi. Na rozhraní mezi Novými Syrovicemi a Lázem stojí stará zděná kaplička s dřevěnou mřížkou a kovovým křížkem. Uvnitř je umístěn obrázek sv. Anny. U domu číslo 69 stojí kamenný pomník svatého Josefa s nápisem: „Svatý Josefe, oroduj za nás“. Před rodným domem Jaroslava Jenerála stojí mezi dvěma lípami kamenný kříž s pozlaceným tělem Ukřižovaného a soškou Panny Marie. Nesmím opomenout ani pamětní desku na počest obětí války z roku 1945.

4. ONOMASTIKA

Onomastikou rozumíme „nauku o vlastních jménech“. V současném českém pojetí je chápána jako relativně samostatná jazykovědná disciplína, pro kterou je ovšem samozřejmostí spolupráce lingvistů a představitelů dalších oborů. Spolupracuje především s historiky, archiváři, geografy, ale také se sociology, psychology, etnografy, právníky a dalšími.

„Ve svých teoretických a metodologických principech, které vycházejí z analytických studií propriálního materiálu, česká onomastika dále rozvíjí obecnou onomastickou teorii, opírajíc se přitom o tradice strukturalismu Pražského lingvistického kroužku a zdůrazňujíc funkční hledisko a systémové pojetí vlastních jmen jako strukturovaného celku, to vše se zřetelem na současný stav onomastického bádání v zahraničí (srov. Knappová – Harvalík – Šrámek, 2000: 24). V propracování teoretických a metodologických poznatků spočívá i český přínos k rozvoji obecné onomastiky“ (Harvalík, 2004: 9).

4.1 Historie onomastiky

Zvláště intenzivně se onomastika, tedy nauka o vlastních jménem rozvíjí od 50 a 60. let 20. století. Navíc se přesouvá do věd lingvistických a ztrácí charakter pomocné vědy historické. Jako subdisciplína lingvistiky získává postavení metodologické samostatnosti. Obecná onomastická teorie se v tehdejší době soustřeďovala především na řešení problematiky klasifikace vlastních jmen, na studium vlastních jmen jako integrální součásti jazyka a na vymezení rozdílů mezi apelativy a proprii.

Jak bylo řečeno výše, na vývoji obecné onomastické teorie se podílí též česká onomastika. K tomu byly vytvořeny dva důležité předpoklady:

- a) V 50. a v 60. letech vybudovala česká onomastika svá základní materiálová východiska. Zde je na místě jmenovat díla V. Šmilauera, J. Svobody, J. Beneše, A. Profouse a dalších. Čeština se stala mezi slovanskými a evropskými jazyky jedním z těch jazyků, jejichž onymie je ve svých podstatných částech zpracována systematicky a úplně. Otevřela se tím cesta k soustavnějšímu výzkumu teoretického zaměření.
- b) V 60. a 70. letech došlo u nás k přesunu onomastiky z věd historických do jazykovědných. Byla tím otevřena možnost vyrovnat její dosavadní teoretickou

nepropracovanost, a to zejména s přihlédnutím na výsledky tradiční české funkčně orientované lexikologie (Šrámek, 1999).

Rudolf Šrámek si ve své práci *Úvod do obecné onomastiky* neklade za cíl podat obecně onomastickou teorii v celé její úplnosti. „Je však myšlena jako úvod do obecné onomastiky, v níž právě principy obecně teoretické představují základní východisko pro pojetí a interpretaci propriální sféry jazyka“ (Šrámek, 1999: 3). Úkolem onomastiky by mělo být formulování zobecněných poznatků o vzniku, uspořádání a fungování propriální matérie a propriální sféry jazyka vůbec.

Také M. Harvalík chápe onomastiku jako pomocnou vědu historickou a až později jako relativně samostatnou disciplínu jazykovědy. K intenzivnějšímu studiu vlastních jmen u nás začalo docházet v době národního obrození, kdy ve společnosti stoupá zájem o jazyk, historii a kulturu českého národa. O postavení onomastiky se zajímali také historici. Významné místo zaujímá F. Palacký, V. Brandl, A. Sedláček a další. Počátky novodobé onomastiky jsou spojeny s V. Šmilauerem (Harvalík, 2004: 17–23).

M. Knappová ve své publikaci *Jak se bude vaše dítě jmenovat*, rozděluje vývoj jmen do čtyř etap:

1. Období do 13. století: V tomto období se užívala především jména slovanská. „Původně byli pojmenováni především dospělí lidé, zvláště vládcí a šlechta, zatímco děti zůstávaly často v nejranějším období nepojmenovány. Jména byla zprvu rozdělena stavovsky“ (Knappová, 1996: 14).
2. Období od 13. do 18. století: Toto období je charakteristické velkým rozvojem křesťanských jmen, zvláště v gotické době 14. století. Do popředí se dostává kult svatých a slovanská jména jsou na ústupu. Některá jména se užívají ve všech společenských vrstvách. V období humanismu dochází ke změnám, kdy získávají novou oblibu i stará jména (*Vojtěch, Jiří*). Doba barokní přináší také velké změny. Objevuje se totiž kult Panny Marie a sv. Josefa.
3. Období od 19. století do konce r. 1945: V tomto období se užívají zejména jména složená, přejatá ze staré doby nebo podle nich nově vytvářená.
4. Období od r. 1945 dodneška: Od roku 1945 dochází k závažným změnám. Jsou stírány rozdíly stavovské, sociální i místní a zachovávají se tradice rodinné. Důležitou roli v tomto období hrají matriční předpisy. Výběr jmen ovlivňuje duch doby, tedy móda, vkus a veškeré domácí i zahraniční dění (Knappová, 1996: 17).

4.2 Dělení onomastiky podle Šrámka (1999: 16)

Podle druhové povahy onymických objektů se v rámci propriální sféry jazyka vytvářejí tři velké plány:

- Geonymický plán: zahrnuje všechny třídy toponym, to jsou jména onymických objektů na povrchu země, geomorfologických útvarů pod ním a kosmonym (jména těles a útvarů na nich).
- Bionymický plán: zahrnuje antroponyma, pseudoantroponyma a zoonyma, tedy jména živých onymických objektů (bytostí).
- Chrématonymický plán: zahrnuje vlastní jména pro objekty, jevy a vztahy vzniklé lidskou činností (společenskou, kulturní atd.).

4.3 Třídy vlastních jmen podle Šrámka (1999: 163–165)

4.3.1 Geonyma

- vlastní jména pro ty druhy objektů, které leží v krajině a jsou kartograficky fixovatelné v mapových dílech.

4.3.1.1 Toponyma lze třídit na:

- **oikonyma:** vlastní jména pro osídlené objekty, vlastní jména (dále jen VJ) domů, skupin domů, vsí, měst, hradů atd.
- **anoikonyma:** VJ pro neosídlené objekty, a to pro:
 - hydronyma: VJ pro mokřady, bažiny, moře, oceány atd.,
 - oronyma: VJ pro vertikální členění zemského povrchu – vyvýšeniny, kopce, skály, jeskyně atd.,
 - agronyma: VJ pro ekonomicky využívané plochy – pole, lány atd.,
 - hodonyma: VJ pro komunikační stezky – cesty, mosty, silnice atd.,
 - choronyma: VJ pro části zemského povrchu, které nemají anoikonymické pojmenování. Vznikly přirozeně – pro pouště, světadíly a lidskou činností – pro země, státy, národní parky atd.

4.3.1.2 Kosmonyma:

- VJ galaxií, planet, hvězd atd.,
- VJ planet, hvězd a jiných nebeských těles,
- VJ umělých kosmických těles.

4.3.2 Bionyma

- Jedná se o VJ pro živé objekty, které jsou fixovány v sociálních, společenských vztazích.

4.3.2.1 Antroponyma:

- struktura a obsah propriálního pojmenování osoby,
- rodné jméno na oficiální úrovni,
- rodné jméno na neoficiální úrovni,
- příjímí, příjmení,
- ostatní členy struktury úplného oficiálního pojmenování osoby, živé pojmenování osob,
- přezdívková a posměšná jména osob,
- pseudonyma, kryptonyma,
- skupinová antroponyma: obyvatelská jména, etnonyma, rodinná a rodová jména,
- standardizace antroponym, antroponyma a právo,
- nepravá antroponyma: jména pohádkových postav.

4.3.2.2 Theonyma

4.3.2.3 Zoonyma: pravá (pro existující zvíře), nepravá (pro zvířata mytologická).

4.3.2.4 Fytonyma

- bionyma, zejména antroponyma jiné třídy VJ.

4.3.3 Chrématonyma:

- „Chrématonyma jsou VJ pro propriální objekty, které jsou výsledkem lidské činnosti a které jsou zakotveny nikoli v přírodě, ale v ekonomických (výrobních, obchodních aj.), politických a kulturních vztazích“ (Šrámek, 1999: 165).
- jména výrobků: jednotlivé výrobky, produkované v sérii,
- VJ společenských institucí, organizací, zařízení,
- VJ společenského jevu,
- jiné druhy, např. vyznamenání,
- chrématonyma a právo.

4.3.4 Další třídění vlastních jmen

Velmi rozšířené je dělení proprií na přímá a nepřímá. Jde o to, zda je objekt pojmenován přímo nebo v relaci k jinému objektu. Přímost je dána tím, že předpokládá věcně pravdivý a sémanticky identický vztah mezi jménem a objektem.

Tzv. nepřímá jména neobsahují explicitní pojmenování daného onymického objektu, ale prostřednictvím kategorie pojmenovacího motivu odrážejí jednu jeho vlastnost.

Dalším dělením je dělení na jména předložková a nepředložková. „Předložková toponyma (podobně jako toponyma předponová a předponově příponová) vytvářejí v rámci slovanských národních toponymií areálové a frekvenčně produktivní zvláštnosti, a proto je východiskem areálově kartografického zobrazení jejich struktura, nikoli přítomnost nebo nepřítomnost „přímého“ nebo „nepřímého“ způsobu pojmenování daného onymického objektu (Šrámek, 1999: 18). K těmto jménům patří především ta, která se mají v propriální sféře jazyka schopnost lokalizovat. Jsou to pomístní jména polí, lesů, luk apod.

Třetím typem je rozdělení na jména primární a sekundární. Rozlišovací hledisko je v tomto případě ovšem nejasné. Za primární se pokládají jména nederivovaná, za sekundární jména derivovaná. Podle jiného mínění se za primární považuje nejstarší znění jména a za sekundární odvozená podoba od původního znění.

V neposlední řadě se propria dělí na topografická a kulturní. Topografickým jménem je například jméno *Brodek*, *Niva*, *Vražno*, za kulturní jméno se považuje *Hradec*, *Kláštrec*, *Osek*. Topografické jméno *Brodek* poskytuje obraz o rozšíření lexému brod, kulturní jméno *Kláštrec* o rozšíření lexému klášter. Kulturní jména se klasifikují podle postavení objektu v kulturně historických a jiných systémech (Šrámek, 1999: 16–19).

4.4 Funkce proprií (vlastních jmen)

V onomastické teorii nebyl dosud podán takový výčet a popis propriálních funkcí, který by byl obecně přijat za jedno z ústředních teoretických východisek nauky o vlastních jménech.

Miloslava Knappová (in Harvalík, 1992: 23–24) charakterizuje propriální funkce takto:

- „Funkce nominační, individualizující, jinak též diferenciacní“, jinak též „základní (sdružené) funkce“. Tyto funkce slouží ke společensky podmíněné

identifikaci. Součástí této základní funkce je též „funkce deiktická a apelová“. Individualizační funkce je primárně orientována na singulativizování jednoho prvku v rámci celku. Diferenciační funkce se orientuje na poměr individualizovaných prvků navzájem. Nominační funkce v sobě obsahuje mimojazykovost i jazykovost. Deiktická a apelová se pak spíše váže na textové vlastnosti komunikačního textu.

- „Funkce asociační, evokační a konotativní“ odkazují na různé objekty identické s obecnými nebo vlastními jmény, na komplex encyklopedických znalostí. Tyto funkce jsou někdy označeny jako „pasivní“.
- „Funkce sociálně klasifikující“ zařazují pojmenovaný objekt do nejrůznějších souvislostí jako je čas, místo, náboženský aspekt.
- „Funkce deskriptivní a charakterizační“ mají status tzv. vlastních názvů, mluvících jmen a přezdívek. Zachovávají apelativní sémantiku nebo je v nich zřetelný původní lexikální význam.
- „S funkcí expresivní, emocionální“ respektive „psychologickou“ souvisí funkce „estetická a poetická“. Jde o to, jakým dojmem jména působí.

4.5 Vztah onomastiky a dialektologie

„Při zkoumání vlastních jmen onomastika využívá mezioborové spolupráce s nejrůznějšími vědeckými disciplínami, a to i nelingvistickými, vycházejíc při tom ze svého širokého interdisciplinárního zaměření“ (Harvalík, 2004: 35).

Poměr onomastiky k dialektologii je oboustranný a lze jej charakterizovat jako užitelný. Výskyt jevu v jedné disciplíně má podpořit existenci nějakého jevu v druhé disciplíně. Onymický materiál bývá součástí různých dialektologických bádání, nářečních monografií a atlasů. Je také podroben dialektologické analýze a stojí ve srovnání s materiálovou dokumentací apelativní na okraji. „Jeho dokumentační hodnota nemívá povahu rozhodujícího argumentu, ale jen hodnotu podružného, podpůrného jevu“ (Šrámek, 1999: 148). Dialektologie objevuje v onymickém materiálu takové jevy, které vzhledem k jejímu smyslu pro formální detailní rozrůzněnost a pro zeměpisný pohled neuniknou její pozornosti. Dialektologii upoutají na onymii znaky fonologické, odvozovací postupy, druhy formálních diferenciací atd. Každý dialektolog pracuje s těmi prvky onymie, které jsou těmito diferenčními znaky vybaveny.

Sepětí dialektologie a onomastiky a jejich vzájemná prospěšnost byly zaznamenány v práci Františka Cuřína *Historický vývoj označování rodiny a rodinné příslušnosti v českých nářečích* (1964) a v dalších.

4.5.1 Pohled dialektologie

Dialektologie chápe onymii jako materiálové východisko, které je rovnocenné s ostatními plány apelativního jazyka. Onymický materiál je „apelativizován“, což znamená, že je zbaven svých osobitých systémových hodnot.

Rozpor mezi dialektologií a onomastikou nastává, když se materiál interpretuje z hlediska badatelských cílů, které jsou mezi oběma disciplínami odlišné. Patrné je to například při různém přístupu ke kartografickému zobrazení jevů nářečních a onymických. Dialektologie neumí onymii postihnout jako funkčně uspořádaný celek. Dialektologie zkoumá jen část onymie a většinou jen diferenciacní formální prostředky. Onymický materiál se v dialektologické interpretaci jeví jako nahodilý a vytržený ze svých náležitých systémových, celostních i vývojových vztahů (Šrámek, 1999: 150–151).

Zájem dialektologie je soustředěn na gramaticko-lexikální plán, nikoliv na propriálně pojmenovávací procesy samé souvislosti, pojmenovací motiv, druhy sufixací apod.

4.5.2 Pohled onomastiky

Onomastika při své práci nemůže dialektologii vyloučit. Onymický systém se pokládá za objektivně existující jen v tom případě, je-li jeho fungování prověřeno jazykovou a společenskou praxí. Na jedné straně musí být zjištěna materiálová základna a pravidla, z nichž onymický systém vzniká, a na druhé straně je pak zjištěna jeho příslušná realizace v konkrétní mluvené podobě.

Žádný z onymických systémů nevzniká přirozenou cestou bez potřeby svého praktického užití. Na počátku zpracování onymie je zapotřebí vykonat dialektologický výzkum všech onym. Přitom se zjistí vlastní repertoár jmen, ale i živá (nářeční) podoba, komunikační varianty, stylistická hodnota apod. Pokud někde schází historická dokumentace onymického materiálu, může dialektologický výzkum suplovat výzkum historický (Šrámek, 1999: 151–152).

5. PŘÍJMENÍ

Příjmení tvoří ve slovní zásobě zvláštní skupinu. Často se liší pravopisem i skloňováním od slova, z něhož vznikla. „Ustáleně označují nositele, jsou dědičná zpravidla po otci, v českém jazykovém prostředí přecházejí obvykle v přechýlené podobě na manželku a na dcery, i když se při sňatku snoubenci mohou dohodnout, že si žena ponechá své dosavadní příjmení, popřípadě že ženino příjmení budou používat oba manželé i jejich děti“ (Moldanová, 2004: 7).

5.1 Výklad původu příjmení

Podle Beneše (1962: 24) máme-li vykládat původ příjmení, musíme stanovit, zda je opravdu českého původu. Část našich zemí byla kolonizována Němci. Důsledkem toho mají někteří naši lidé příjmení německá, ale i francouzská, italská, maďarská nebo polská. Také z cizích slov, která pronikala do našeho jazyka, vznikala příjmení.

„Původ některých našich příjmení je jasný na první pohled, jiný nejasný nebo záhadný. Při výkladu můžeme postupovat několika způsoby“ (Beneš, 1962: 25). Vykladač příjmení by měl znát vývoj jazyka, jeho změny a slovní zásobu. Důležité je studium nářečí, které může dopomoci k výkladu některých příjmení. Například na Hlinecku vyráběli hrnčíři čepky a karhany, odtud jsou příjmení *Čepek* a *Karhan*.

V mnoha případech se také může stát, že nám při výkladu nestačí čeština. Musíme si tedy pomoci slovníkem jiných slovanských jazyků. Některá příjmení se dají vyložit dvojím i vícerozpůsobem.

5.2 Původ a vznik příjmení

Každý z nás má nejméně dvě jména, jméno osobní (křestní) a příjmení. Osobní jméno nám udělí brzy po narození rodiče. Dříve je dávali při křtu, odtud pochází označení křestní jméno. „Osobní jméno bylo dlouho jediným nebo alespoň hlavním označením osoby, ještě v 18. století bývaly seznamy osob pořádány podle něho“ (Moldanová, 2004: 8). Pokud se v souvislém textu opakovalo pojmenování osob několikrát, objevilo se příjmení jen při první zmínce. V dalších případech byla osoba označována jen osobním jménem (1585 *Vít Regal – Majdalena, jmenovaného Víta matka*).

Dědičná příjmení se u nás vyvíjela z přízvisek, tedy z nedědičných příjmí, kterými se rozlišovali lidé stejného jména v obci nebo v jiném kolektivu. Samo slovo příjmení dříve stálo jen „při jméně“ a doplňovalo ho. Významu nabylo tehdy, kdy označení osobním jménem nestačilo k přesnému odlišení osob. Příjmení nebylo mnoho, opakovalo se jich jen několik. Jejich nositelé se tudíž lišili často rozličnými domáckými podobami svého jména. Pro názornost jsou vybrány podle Moldanové (2004: 8) dva příklady varianty jména Jan: *1499 Jan Jenišek, 1490 Jan či Janota literát*. Jmenovci se také rozlišovali označením otce (*Janův, Vítův*) a také označením matky nebo manželky (*Haničinec*). Mnozí pamětníci si pamatují, že se na vesnicích rozlišovalo, jak komu říkají podle usedlosti a jak se píše. U obyvatel pocházejících z měst vystupovalo do popředí pojmenování podle řemesel. Diferencující označení člověka ve městě bylo důležitější než na vsi, protože zde žilo více lidí.

Dalším zdrojem příjmení je podoba a fyzické i duševní vlastnosti člověka. Jde buď o pojmenování přímo (*Černý, Veselý*), nebo nepřímo (*Jedlička, Bejček*). „Naše příjmení vznikala během několika století, od 14. do 18. století, nejprve u šlechty, pak u měšťanů a u svobodných sedláků (Moldanová, 2004: 9). Vývoj společnosti vyžadoval přesnou evidenci osob, což vedlo k ustalování příjmení. V roce 1780 byla u nás dědičnost a neměnnost příjmení uzákoněna. Svá příjmení dostali také bezzemci a čeledí. V polovině 19. století došlo k pravopisné reformě, která je základem moderního pravopisu.

Podle Moldanové zanechal vývoj příjmení své stopy: svou podobou odrážejí nejen hláskoslovné, morfologické a lexikální změny, ale i společenské změny v životě národa. Proto zůstala i taková příjmení, která vznikla ze slov už po staletí neužívaných (*Ksás*: renesanční kalhoty) nebo se také udržela příjmení ze jmen, která už dávno neužíváme (*Janeba z Jan*). Nesmíme zapomenout na rozrůzněnost nářeční jak lexikální (*Grmela*: kudla), tak tvaroslovnou a hláskoslovnou (*Luža*).

Abychom porozuměli výkladu příjmení ze zapomenutých slov, nahlédneme do slovníku starého jazyka, do knih kulturněhistorických, do dějin techniky i do starých literárních děl. Také studium nářečí a řemeslnických slangů nám může být velmi prospěšné. Příjmení můžeme vyložit několika způsoby, podle toho, kde a kdy vznikala. Často se musíme spokojit jen s dohady. Důležitým faktorem při průzkumu příjmení je také objevování příčin, jež vedly ke vzniku daného příjmení (Moldanová, 2004: 9–10).

„Faktorem, který nelze zanedbat, je neustálenost grafické podoby jazyka i komolení jmen, dané neporozuměním jejich etymologii, přeslechnutím či špatným

čtením, někdy hraje roli i snaha po jejich „zušlechtování“ (Moldanová, 2004: 10). Některá příjmení se podaří objasnit nahlédnutím do matrik, starých zápisů o evidenci obyvatelstva, ale jiná zůstanou nadále tajemná.

5.3 Frekvence a četnost příjmení

Tato podkapitola je stručně shrnuta podle D. Moldanové, která líčí frekvenci příjmení a zabývá se také tím, která příjmení jsou u nás nejčastější. V České republice je více než 65 000 užívaných příjmení. Samozřejmě je nám jasné, že příjmení nejsou rozdělena rovnoměrně. Některá příjmení jsou obvyklá, vyskytují se u mnoha rodin, jiná jsou vzácná a vyskytují se jen u potomků jednoho rodu. Nejčastějším příjmením u nás je *Novák*. Má analogii také v jiných jazycích. V němčině je to *Neumann*, v angličtině *Newman* a polsky *Nowak*. „Že je Nováků tolik, je způsobeno tím, že novost byla prvním a výrazným rozlišovacím znakem člověka, který přišel do uzavřeného kolektivu. Podnět takto označit člověka byl poměrně častý“ (Moldanová, 2004: 10).

Dalším rozlišujícím rysem byl společenský status označovaného člověka, daný například vztahem k vrchnosti. Od poddaných se lišil svobodník, který dostal příjmení *Svoboda*. Naopak člověk, který žil ve dvoře, se nazýval *Dvořák*. Synonymem tomuto příjmení bylo na Moravě příjmení *Svoboda*. Mezi nejčetnějšími příjmeními najdeme i příjmení *Zeman*, které vyjadřuje společenský status a označuje drobného šlechtice.

Důležitým rysem jsou i příjmení, která charakterizují člověka podle zevnějšku. Příkladem je příjmení *Černý*, *Kučera*. Navíc existuje také charakteristika metaforická (*Růžička*), dále podle vlastnosti přímo (*Veselý*) a v neposlední řadě nepřímo (*Jelínek*). V seznamu nejčetnějších příjmení najdeme také ta, která zdomácněla ve středověku a byla spojena s některým ze světců. V původní podobě můžeme zmínit příjmení *Marek*, *Urban* a z odvození například *Beneš* z Benedikta atd. V tomto výčtu nesmíme zapomenout ani na řemesla, mezi nejčastějšími příjmeními najdeme *Koláře*, *Kováře* a *Bednáře*. Nejčetnějšími příjmeními, která vznikla z označení národnosti, jsou *Němec*, *Polák*, *Čech* a další. Nakonec stojí za zmínku také nejčastější příjmení cizího původu, kterým je *Müller*.

Tabulka, v publikaci *Naše příjmení* (Moldanová, 2004), založená na databázi MV ČR, podle J. Beneše (1937) a podle P. Vašáka (1964) uvádí nejčetnější česká příjmení. Za nejčastější příjmení patřící do první desítky, která byla užívána v roce 2002, se považují: *Novák*, *Svoboda*, *Novotný*, *Dvořák*, *Černý*, *Procházka*, *Kučera*, *Veselý*, *Horák* a *Němec*.

5.4 Třídění do skupin podle původu

Každý autor třídí příjmení odlišně. Tato podkapitola se věnuje několika autorům a jejich způsobu třídění příjmení do skupin. Dobrava Moldanová třídí příjmení podle původu pouze do čtyř skupin. Tyto skupiny se pak dělí i do menších podskupin, ale tím se práce zabývá až u konkrétních příkladů ve výzkumné části.

Moldanová ve své publikaci *Naše příjmení* (2004) uvádí tuto klasifikaci:

- skupina příjmení vzniklých z rodných a křestních, tj. osobních jmen (dále jen OJ),
- příjmení z místních jmen (dále jen MJ),
- příjmení z apelativ (dále jen A),
- příjmení ze slov cizího původu.

Beneš ve své publikaci *O českých příjmeních* (1962) tvrdí, že nejlepším způsobem, jak třídít příjmení, by bylo třídění podle pohnutek, jež vedly ke vzniku přízviska. U většiny příjmení je však nemožné doložit postup, jakými cestami se došlo od základního slova k příjmení, a tudíž nemůžeme příjmení dělit podle pohnutek, ale podle základových slov, z nichž vznikla příjmení přenesením nebo odvozením.

Benešova klasifikace podle publikace *O českých příjmeních*:

- příjmení z křestních a osobních jmen,
- příjmení z přivlastňovacích tvarů,
- příjmení ze jmen žen,
- příjmení ze jmen místních a pomístních,
- příjmení z názvů obyvatelských,
- příjmení podle názvů domů a domovních znaků,
- příjmení z kmenových a národních jmen,
- příjmení ze slov patřících k přírodě,
- příjmení ze slov vztahujících se k člověku,
- příjmení z názvů věcí,
- příjmení z abstrakt a kolektiv,
- zvláštní skupina příjmení je z adjektiv, ze sloves a z nesklonných slov,
- příjmení ze slov složených,
- zvláštní tvary příjmení,
- příjmení latinská a přejatá.

Beneš kapitoly ve své práci řadí tak, jak mu poradil Vladimír Šmilauer. Vykládá dnešní příjmení, ale snaží se zachytit situaci při vzniku různých typů, jejich stáří a sociální příslušnost.

Knappová ve své publikaci *Příjmení v současné češtině* tvrdí, že největší skupinu našich příjmení tvoří příjmení vzniklá z osobních jmen. „Vyplývá to ze skutečnosti, že osobní jméno bylo prvním a na dlouhou dobu jediným prostředkem k identifikaci jednotlivce“ (Knappová, 1992: 11). Dalším dělením jsou příjmení ze jmen místních, národních a z názvů obyvatelských. Tato označení osob se jako tzv. nedědičná příjmení vyskytovala již ve středověku (např. *Jan z Chelčic*). Poté uvádí příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě, která vznikají většinou ze jmen obecných.

Další dělení podle Knappové:

- příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů,
- příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, církevních hodnot atd.,
- příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činnosti člověka,
- příjmení z názvů živočichů a rostlin,
- příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů,
- příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů,
- příjmení ze slov nesklonných, příslovcí a citoslovcí.

5.5 Přezdívky

Přezdívkami se rozumí podle Beneše narážka na nějakou nápadnost nebo neobvyklost v podobě, povaze, na vadu, činnost, oděv, majetek nebo na nějakou příhodu. Lidé bývali i v minulosti za zády označováni nějakou přezdívkou.

Např. jednomu tulákovi říkali *Levička*, „protože o pravou ruku přišel někdy v mládí“ (Šebor, Úřední perličky).

„Přezdívky hrají důležitou roli v neoficiálním prostředí. Jsou pokračováním předchozího vývoje, tj. buď se z nich stala závazná příjmení, nebo nadále sloužila v neoficiální komunikaci jako pravé přezdívky“ (Pleskalová, 2011: 165). Pravé přezdívky jsou od konce 19. století doloženy přímo v nářečních publikacích nebo nepřímo v literárních dílech usilujících o věrné zobrazení popisované skutečnosti.

Z pohledu vývoje antroponym je nutno připomenout, že tvoření přezdívek je procesem nepřetržitým a spontánním a je důležitým svědectvím o specifikách onymické slovo tvorby (Pleskalová, 2011: 165).

5.6 Jména po chalupě

Na venkově se lidem často i v dnešní době říká podle chalupy, stavení, po střeše, tedy jinak, než se doopravdy jmenují. Ve jménech po chalupě se udržuje jméno rodu, který už ze vsi dávno zmizel, aspoň v mužské pošlosti.

Na vesnicích častěji než ve městech dostával nový majitel z cizího rodu příjmení podle bývalého majitele. Další údaje pak ukazují změnu příjmení způsobenou nabytím usedlosti.

„Před rokem 1786 to byla doplňková, nezávazná jména, z nichž některá se po roce 1786 stala závazným a oficiálním příjmením (viz Matěnová, 2003, s. 113), jiná zůstala v prostředí neoficiálním a mnohá z nich dodnes přispívají k rozlišení obyvatel v rámci jedné obce“ (Pleskalová, 2011: 164).

V *Kronice obce Láz* jsou pečlivě zaznamenána jména po chalupě. Pan Jaroslav Jenerál vypsál postupně popisná čísla domů, jméno jejich majitele, i jak se každý dům jmenuje po chalupě.

Jména po chalupě se v dřívějších letech zabývaly ve svých pracích také studentky z Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Ve své bakalářské práci je zmínila Martina Ostrýžová (*Příjmení a přezdívky v obci Vír*, 2001), v diplomové práci Tereza Sedláčková (*Příjmení v obci Sudovo Hlavno*, 2013) a také se jimi zabývala ve své diplomové práci Eva Sommerová (*Příjmení v obci Bolešiny*, 2011).

6. PŘÍJMENÍ V OBCI LÁZ

Příjmení jsem rozdělila do skupin podle Dobravy Moldanové (*Naše příjmení*, 2004). Její dělení se mi zdálo být pro mou praktickou část jako nejvhodnější a nejpřehlednější. Klasifikace příjmení podle Moldanové viz výše. Pokud lze uvažovat nad zařazením příjmení do více skupin, tak ho komentuji krátkou poznámkou označenou hvězdičkou.

6.1 Skupina příjmení vzniklých z rodných a křestních, tj. osobních jmen

Podle Moldanové je tato skupina obrovská. Existuje asi 150 přípon, jimiž jsou tato příjmení tvořena. Za základ jsou brána osobní jména, která se u nás vyskytovala po celá staletí. Mnoho osobních jmen, která dala základ větším skupinám českých příjmení, se u nás již jako osobní jména neužívají nebo jsou výjimkou. Patří sem například *Erasmus*, *Benedikt*, *Vavřinec* a další. V našich příjmeních se objevují i počeštěná jména biblická, latinská, řecká, německá a západoevropská, ale i předkřesťanská jména slovanská.

U Beneše se také setkáváme se skupinou příjmení tvořených ze jmen křestních a starých osobních. „V pohanských dobách měli naši předkové jen stará osobní jména, obdobně tvořená jako jména germánská a řecká. Nebyla jen vybírána z hotové zásoby jako dnes, ale bylo lze je i tvořit. Rozlišovali je i sociálně: jiná měli členové mocných rodů a vůdčích osobností, jiná lid“ (Beneš, 1962: 43).

O výběru jmen podle Beneše rozhodovaly jak obyčeje, tak starost, aby se dítěti dobře vedlo. Důležité byly také náboženské obyčeje, které sloužily při výběru jména.

Do této skupiny patří z obce Láz příjmení:

Adam

- Podle Moldanové: příjmení vzniklo ze starozákonního osobního jména *Adam*, což znamená „člověk stvořený ze země“.
- Podle Matese: jméno *Adam* bezprostředně souvisí s hebrejským *hádám* = země, hlína, prst, ve volném překladu tedy znamená „Pozemšťan, ze země stvořený“.
- Podle Beneše: jde o křestní jméno ze Starého zákona, tato jména byla dávana při křtu hlavně v době reformace; patří sem právě jméno *Adam*.

Filipský

- Moldanová přímo toto příjmení ve své publikaci neuvádí, ale pravděpodobně jde o podobné příjmení jako *Filipenský* nebo *Filipovský* (přivlastňující rodině); tato příjmení byla odvozena ze jména *Filip* = OJ z řeckého *filos hippos* = milovník koní.
- Mates uvádí, že příjmení *Filip* a všechna jména příbuzná (*Filipská*, *Filipík* atd.) byla v éře křesťanství spojena zejména s apoštolem *Filipem*, umučeným na kříži, a s dívkou *Filipou* popravenou v Soluni v roce 304; je z řeckého *filein* = milovat a *hippos* = kůň; *Filip* byl tedy jak v pradávně, tak i dnes „ten, kdo má rád koně“.
- Bylo by možné uvažovat také o příjmení se vztahem k místu jménem *Filipov*.

Havelka

- Podle Moldanové: jde o deminutivum od příjmení *Havel* pomocí přípony **-ka**; *Havel* vzniklo z OJ *Gallus* = obyvatel Galie; počeštěno v *Havel*, podobně jako *Paulus* v *Pavel*.
- Mates také uvádí, že původním vzorem je latinské *Gallus*, v tom se shoduje s Moldanovou; *Gallus* = kmenová příslušnost označující Gala, neboli Kelta; *Gallus* v latině znamená také kohout, nejstarším cizím *Havlem* je *Gallus* z *Hibernie*, irský mnich.
- Podle Beneše je příjmení tvořeno od celého křestního jména a jde o zdobnělinu, která je tvořena příponou **-ka**.

Jakubův

- Podle Moldanové je příjmení příbuzné s příjmením *Jakub*; to vzniklo z hebrejského *Jahaqóbh* = druhorozený; *Jakubův* vzniklo pak z přídavného jména přivlastňovacího.
- Mates se shoduje s Moldanovou, že jde o českou variantu biblického *Jahaqóbh*.
- Beneš vysvětluje, že základem k vytvoření tohoto příjmení bylo jméno otce, které bylo rozšířeno individuálně přivlastňovací příponou **-ův**.

Janoušek

- Příjmení je deminutivum, odvozené z příjmení *Janouch*, to vzniklo z osobního jména *Jan* = OJ z latinského *Johannes* a to vzniklo z hebrejského OJ *Jochánán* = bůh je mocný. Tento výklad podává Moldanová.

- Mates uvádí, že základním jménem při odvozování je *Jan*; *Janoušek* byl patrně derivován od jeho varianty *Janouch*, případně *Janouš*, pomocí přípony **-ek**; Jan má dvě výchozí podoby, řeckou *Ióannés* a latinskou *Johannes*; obě podoby vycházejí z hebrejského jména *Jóchánán* = bůh je milostivý; Jan poskytl základ pro mnoho desítek variant našich příjmení.
- Podle Beneše příjmení vzniklo zdrobněním jména pomocí přípony **-ouš**.

Kocáb

- Podle Moldanové je to snad další odvozenina z příjmení *Koc*, což je zkratka OJ *Chotimír* = toužící po míru, *Chotslav* = toužící po slávě s domáckým měkčením a se změnou **ch > k**.
- Podle Beneše příjmení patří do kategorie podle jmen osobních a křestních, vzniklé příponou **-áb**.
- Slovo *kocáb* i *kocába* označovalo nářečně a slangově také pramici (Slovník spisovného jazyka českého, dále jen SsJČ), dostupné na <http://ssjc.ujc.cas.cz>; [cit. 24. 11. 2014].

Ondrák

- Podle Moldanové je to odvozenina z domácké podoby *Ondra* z OJ *Ondřej*, řec. *Andreas* = mužný, odvážný.
- Mates příjmení sice ve své publikaci neuvádí, ale jde o derivát z tvaru *Ondra*; stejně jako Moldanová uvádí, že *Ondřej* je řeckého původu a znamená *andreios* = mužný, statečný.
- Podle Beneše příjmení vzniklo z hypokoristika *Ondra* pomocí přípony **-ák**.

Pešl

- Moldanová příjmení ve své publikaci neuvádí, ale mohlo by jít o příjmení příbuzné k *Peš*, podle domácké podoby OJ *Petr*.
- Podle Matese je to příjmení příbuzné k *Pešek* = malý Pech, malý smolař.
- Podle Beneše je to příjmení, které vzniklo z českého domácího tvaru křestního jména, ale je psáno podle německého způsobu výslovnosti, tedy bez **-e-**.
- Beneš ve své publikaci *Německá příjmení* uvádí: *Peschel*, *Peschl*, *Pešl*, *Pöschl* – z čes. *Pěša* – doklady: *Peschil*, Jihlava 1356 – *Peschel*, Cheb 1376 – Kovář ze

Svinuov *Pešel*, 1479, srov. též MJ *Peschlhof*, *Pöschl* i. *Auberg*, *Pöschlmühle*, *Pöschlöd* a *Pöschlschwaige* v Bavorsku, ve slezských nářečích pešl = Büschel.

Prokeš

- Moldanová uvádí jako základové OJ *Prokop*.
- Podle Matese je to 180. nejrozšířenější příjmení, domácká varianta základního *Prokop*; jméno Prokop, respektive jeho první známý nositel na naší půdě, měl být podle některých současných náboženských publikací prvním Čechem, jenž byl prohlášen za svatého, ale určitě tomu tak není, protože mnohem dříve mělo dojít k svatořečení biskupa Vojtěcha; faktem je, že Prokop byl zakladatelem Sázavského kláštera se slovanskou liturgií.
- Beneš je charakterizuje jako příjmení vzniklé příponou **-eš**; některá česká příjmení s touto příponou se změnila vlivem němčiny v příjmení s příponou **-š** (*Prokš*, *Proksch*).

Valenta

- Podle Matese: *Valenta* je domácí tvar od *Valentin*, řada variant tohoto příjmení začíná nikoliv souhláskou **V-**, ale **F-**; základní jméno, z něhož byl *Valenta* (a všechny další varianty) odvozen, je latinské *Valentinus* utvořené z latinského přídavného jména *valens* s významy silný, statný a také zdravý ve smyslu fyzickém, v přeneseném pak mocný, vlivný, vynikající.
- Podle Beneše jde o příjmení patřící do skupiny vzniklé z prvního kmene složených jmen nebo začátků delších jmen; *Valenta* vzniklo pomocí přípony **-a**, příjmení s touto příponou je nejvíce.

Veith

- Podle Moldanové je to německá podoba OJ *Vít*, z latinského *vitus* = živoucí, veselý.
- Matese příjmení *Veith* neuvádí, ale jde zřejmě jako u Moldanové o německou obdobu OJ *Vít*, z latinského *vitus*.
- Beneš příjmení řadí do skupiny z germánských jmen, shoduje se s Moldanovou, že jde o variantu k OJ *Vít*.

Vitula

- Podle Moldanové příjmení příbuzné k *Vitáček*, varianta odvozená z OJ *Vít*.
- Mates uvádí, že jde o příjmení příbuzné k *Vítek* a je zdobnělinou k *Vít*; jako osobní jméno je u nás známé nejméně tisíc let, je také úzce spjato s vytvářením českého státu za Václava I., který dostal darem od císaře Jindřicha Ptáčníka ramenní kost sv. Víta.
- Beneš také uvádí, že je to příjmení z OJ tvořené příponou **-ula**.

6.2 Příjmení z místních jmen

Rozmanitou skupinu českých příjmení tvoří právě příjmení z místních jmen. „Označovat člověka podle místa jeho původu či majetku bylo obvyklé u šlechty stejně jako u měšťanů už ve středověku. Je celkem logické, že zatímco některá osobní jména vytvářejí velká hnízda odvozenin, příjmení z místních jmen se vyskytují spíše v menších skupinách“ (Moldanová, 2004: 16).

Je mnoho způsobu odvozování těchto příjmení. Nejčastější příjmení jsou však ta, která jsou odvozena z MJ příponou **-ský**. K příjmením z MJ patří příjmení z obyvatelských názvů (*Bejšovec* z *Býšov*, *Lhoták* z *Lhota*). Mnoho příjmení vzniklo podle domovních znamení či podle erbu: *Anděl* (dům U Anděla), *Kotva* (dům se znamením kotvy). V neposlední řadě se sem řadí i příjmení z názvů kmenů (*Hanák*), zemí (*Slezák*) a národů (*Němec*).

Beneš uvádí, že pokud naši předkové potřebovali odlišit osobu, přidali k jejímu jménu označení: odkud pochází, kde bydlí nebo bydlela. Nebylo zde mnoho rozdílů mezi jménem šlechtickým a občanským, ledaže místo, podle něhož byl šlechtic jmenován, bylo jeho majetkem. Šlechtické přídomky jejich nositelé často měnili, zvláště ve 14. století, když nabyli jiného zboží. Lidé se neoznačovali jen podle osad a tvrzí, ale i podle budov, poloh a podobně.

Do této skupiny patří z obce Láz příjmení:

Dubský

- Moldanová je chápe jako odvozené z MJ *Dub*, *Dubá*, *Dubí*, *Dubsko*, *Duby*.
- Podle Matese je příjmení *Dubský* = od dubu i Doubí, z větší části patří toto příjmení do kategorie podle původu, toto jméno mohl od svých nových sousedů získat ten, kdo se přestěhoval z rodné vsi někam jinam, pravděpodobně z některé obce s názvem *Dub*, *Dubá*, *Dubí*, *Dubsko*; druhá možnost, ke které jsem se

ovšem nepřiklonila, je příslušnost k rodině pana *Duba*, který ke svému jménu mohl přijít pro některou shodnou vlastnost (člověk tvrdý až natvrdlý). Dub je slovo praeevropské, dokonce vůbec nevíme, zda naši předkové tento strom tak doopravdy pojmenovali.

- Beneš příjmení vykládá jako vzniklé derivací od místního jména *Dub*.
- Elektronický slovník staré češtiny (dále jen ESSČ) vznik příjmení vysvětluje jako patřící k *Dubu*, k *Dubé*, mající působiště v *Dubu*, v *Dubé*. *Vokabulář webový* [online]. Verze 0.4.2. [cit. 18. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Polach

- Moldanová je vykládá z nářeční podoby národního jména *Polák*.
- Mates stejně jako Moldanová uvádí, že jde o nářeční variantu jména *Polák*, patří tedy spolu s řadou dalších (*Böhm, Bajer, Čech, Němec, Turek* atd.) do kategorie jmen podle původu, a to do podskupiny jmen etnických, národních či kmenových; z těch se nejčastěji vyskytují mezi našimi 500 nejrozšířenějšími právě varianty názvů podle našich severních sousedů: *Poláček, Polák, Polášek* a *Polách*; o dlouhé verzi *Polách* se toho mnoho nelze dovědět, pravděpodobně jde ale o valašský dialekt, neboť v něm je obecné slovo *polách* i pojmenováním vepře polského plemene.
- Beneš svým výkladem souhlasí s Moldanovou i Matesem, jde o příjmení podle názvů slovanských národů.

Protivinský

- V publikaci Moldanové se objevuje pouze obdoba tohoto příjmení, a to *Protivanský* = snad z MJ *Protivanov u Boskovic*; příjmení *Protivinský* je z MJ *Protivín*.
- Beneš je určuje jako příjmení z adjektiva utvořené příponou *-ský* z místních jmen.

Semenský

- Moldanová má v publikaci pouze tvar *Semanský* z MJ *Semanín*.
- Výklad Benešův se shoduje s Moldanovou.

Sobotka

- Moldanová je charakterizuje jako časté příjmení utvořené z MJ *Sobotka*.
- Mates uvádí, že *Sobotka* = malá sobota, malý Sobota. Příjmení patří kromě kategorie ze jmen osobních do kategorie podle původu = odkud dotyčný pocházel, mnoho dnešních *Sobotků* má svá příjmení po předcích pocházejících ze *Sobotky* (případně dalších míst se základem Sobota v názvu), kteří se ze svého rodiště přestěhovali jinam; přestěhování k případné přezdívce či pozdějšímu tzv. příjímí je nutnou podmínkou, často se novému občanu říkalo „*ten Jakub ze Sobotky*“ a nakonec *ten Sobotka*.
- Podle Beneše je to příjmení z MJ v neobměněné podobě; většinou jde o příjmení židovská.

Weidenthaler

- Moldanová je vztahuje k MJ v *Bavorsku*, *Sasku*; nositel příjmení pocházel z údolí, kde rostou vrby.

6.3 Příjmení z apelativ

Jedná se o příjmení z podstatných jmen, přídavných jmen, sloves, příslovcí, částic a citoslovcí obecného významu. Tato skupina je velmi rozmanitá. „Obráží v celé šíři svět, v němž se naši předkové pohybovali, jejich život rodinný i společenský, přírodu, která je obklopovala, svět práce stejně jako sféru intimní“ (Moldanová, 2004:17).

Mnoho těchto příjmení zařazuje člověka podle jeho místa v lidském kolektivu, podle zaměstnání, charakteristických rysů fyzických i duševních a podle událostí, v nichž se proslavil.

Dobrava Moldanová v publikaci *Naše příjmení* (2004) rozděluje příjmení v této skupině do několika podskupin:

- přídavná jména (vyskytují se jak ve jmenném tvaru, tak ve tvaru složeném),
- podstatná jména,
- jména označující věk a vzrůst a příbuzenské vztahy,
- příjmení z názvů sociálních skupin,
- příjmení z názvů řemesel zpracujících kovy, dřevo apod.,
- příjmení z názvů dopravních prostředků,

- příjmení ze starých názvů starých chemických výrobků,
- příjmení z náboženských ideologií a pověr,
- příjmení z přírody živé a neživé,
- příjmení z celých vět s minulým časem sloves,
- příjmení z přítomného času sloves,
- příjmení z přídějí trpného,
- příjmení z nesklonných slov (vyvinuta z přezdívek).

Rozdělení podle Knappové (1992):

- příjmení vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů,
- příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, církevních hodnot atd.
- příjmení z názvů řemesel, různých zaměstnání a činnosti člověka,
- příjmení z názvů živočichů a rostlin,
- příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů,
- příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů,
- příjmení ze slov nesklonných, příslovcí a citoslovcí.

Benešovo rozdělení podle publikace *O českých příjmeních* (1962):

- příjmení z názvů živočichů, rostlin a z názvů pro neživou přírodu,
- člověk,
- příjmení z názvů věcí,
- příjmení z abstrakt, kolektiv, z náboženských představ a věcí,
- příjmení z adjektiv,
- příjmení ze sloves,
- příjmení z nesklonných slov,
- příjmení ze slov složených,
- příjmení ze zvláštních podob a tvarů osobních jmen, vzniklých ze jmen obecných.

Při vlastním rozboru jsem vycházela ze zmíněných dělení a zčásti jsem si je poupravila podle svých potřeb.

Do této skupiny patří z obce Láz příjmení:

6.3.1 Příjmení podle vlastností fyzických i duševních

Červeňák

- Podle Moldanové je příjmení odvozené od adjektiva *červený* vyjadřujícího vlastnost.
- Mates uvádí, že *Červeňák* = člověk nějak červený, patří do kategorie podle vlastností tělesných a duševních, odvozený od adjektiva *červený*, a to z jeho nezkráceného tvaru. Předkové tak říkali někomu, kdo měl červené tváře (ať už od přírody růžolící či postižený nějakou nemocí, jež tu červeň způsobila), určitě to byla i přezdívka pro lidi s červenými vlasy.
- Podle Beneše – příjmení od přídavných jmen nezkrácených.

Harant

- Výklad podle Moldanové: staročeské *harant* = těkavý člověk, neotesanec, neklidné dítě.
- Vokabulář webový obsahuje *Harand* i *Harant*, původně to bylo osobní jméno, později příjmi a příjmení. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 1. 12. 2014]. Oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český Akademie věd, ČR, veřejná výzkumná instituce (dále jen AV ČR, v. v. i.) Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Hlouch

- Podle Moldanové jde o jmenný tvar přídavného jména *hluchý*.
- Matesův výklad viz výše; uvádí pouze zdrobnělinu *Hloušek* od *Hlouch*; jde o přídavné jméno ve jmenném tvaru *hluch*, což znamená člověka hluchého, nahluchlého, s narušeným sluchem, tudíž jde o jméno odvozené na základě vlastností tělesných a duševních.
- Beneš je charakterizuje jako příjmení odvozené z přídavného jména se zdlouženou samohláskou.

Holík

- U Moldanové je vyloženo jako příjmení z přídavného jména *holý* ve významu lysý, bezvousý, ale také chudý.

- Mates toto příjmení řadí do kategorie podle vlastností tělesných a duševních, *Holíkem* byl zván „člověk nějak holý“, ať na těle jako nedospělý nebo na hlavě; předkové tak také říkali těm, kteří byli nazí nebo také ubohým tulákům v cárech.
- Podle Beneše bylo příjmení odvozeno z adjektiva příponou **-ík**.

Chadraba

- Podle Moldanové je nářečního z apelativa a značí dareba; moravské apelativum chadraba = plevel.
 - Beneš uvádí příjmení *Hadrava*. Souvisí se staročeským (dále jen stč.) slovesem *hadrovati se*, hádat se.
 - J. Gebauer, Slovník staročeský (dále jen GbSlov) uvádí apelativum *hadrava* ve významu „vládce“, ten, který se hádá, z něm. slovesa *hadern* „hádat se“. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.
- *Beneš uvádí také možnost zařazení tohoto příjmení do kategorie podle slovesných pojmenování a dějů.

Málek

- Podle Moldanové vzniklo příjmení z přídavného jména *malý*.
- Mates uvádí: *Málek* = člověk malý, patří do kategorie, jež byla odvozena na základě vlastností tělesných a duševních, jde o člověka malé postavy, malého vzrůstu; odvozeno může být přímo z přídavného malý.
- Beneš je charakterizuje jako příjmení z příd. jména utvořené příponou **-ek**.

Nejedlík

- Podle Moldanové pochází z příjmení *Nejedlý*, přídavné jméno *nejedlý* = nepoživatelný, nemilý člověk; *Nejedlík* = nářečně puškvorec.
- Mates je také spojuje s příjmením *Nejedlý*, nejspíše patřící do kategorie těch, která vznikla na základě vlastností tělesných a duševních; Nejedlí byli většinou lidé, kteří odmítali jídlo, byli střidmí, ale spíš jim od přírody nechutnalo.
- Beneš říká pouze, že příjmení vzniklo z přídavného jména *nejedlý*.

Nesiba

- Moldanová má v publikaci pouze variantu *Nesyba*, z *Neshyba*: **-h-** je vypuštěno kvůli snazší výslovnosti; vzniklo z přídavného jména *neshybný* = neohebný.
- Výklad podle Beneše: v publikaci opět pouze varianta *Neshyba*, příjmení ze slovesného kmenu zakončeného na **-a**, příjmení je tvořeno také předponou.
*Beneš nabízí také zařazení příjmení do skupiny podle slovesného pojmenování, podle dějů.

Pevný

- Podle Moldanové vzniklo příjmení z přídavného jména *pevný*.
- Podle Beneše jde o příjmení podle poměru k práci a podle povahové vlastnosti.

Slabý

- Podle Moldanové příjmení z adjektiva *slabý*; příbuzné je *Slaba*.
- Mates říká, že příjmení patří do kategorie podle vlastností tělesných a duševních, může značit člověka podprůměrného jak svým vzrůstem, tak i intelektem, fyzická nedostatečnost je zřejmá na první pohled.
- Beneš je označuje jako příjmení podle tvaru těla, velikosti, plnosti a celkového vzhledu.

Tvrďý

- Výklad podle Moldanové: z přídavného jména *tvrdý*.
- Podle Beneše je to příjmení podle poměru k práci a povaze.

Veselý

- Podle Moldanové je základem přídavné jméno *veselý*.
- Mates uvádí, že jde o příjmení patřící do kategorie podle vlastností tělesných a duševních, toto příjmení dostali lidé optimističtí, kteří se uměli smát a radovat se z mnoha věcí; naopak bylo několik výjimek, kdy tak byli pojmenováni rytíři smutné postavy.
- Beneš je řadí k příjmením podle povahy člověka.

6.3.2 Příjmení z názvů rostlin a jejich částí, z názvů drobných dřevin

Bazala

- Beneš je řadí do skupiny příjmení z názvu květin, ozdobných a voňavých rostlin.

Fiala

- Moldanová je řadí mezi příjmení z názvů květin; je to 19. nejčastější příjmení, název mohl vzniknout též podle barvy.
- Podle Matesa patří toto příjmení k příjmením, která jsou odvozena z vlastností tělesných a duševních, ale název může být přenesen také z říše květin; příjmení se řadí na druhé místo za *Růžičku*. Fialka se všeobecně pokládala za symbol skromnosti, ale důvodů pro toto příjmení mohlo být více: horování pro fialky a jejich vůni, množství těchto květin na zahrádce, domovní znamení, nafialovělá barva obličeje nebo se jednalo o označení lidí, kteří prodávali fialky na trhu.
- Beneš uvádí, že častými domovními znaky jsou také rozmanité rostliny a části rostlin, odtud může být příjmení *Fiala*.

*Vzhledem k Matesovu názoru lze uvažovat i o zařazení tohoto příjmení do skupiny podle vlastností fyzických a duševních.

Hloch

- Moldanová vykládá příjmení jako příbuzné k *Hloh* z apelativa *hloh*.
- Mates je neuvádí, v jeho publikaci je pouze *Hloušek*, zdobnělina jména *Hlouch*; o příjmení *Hlouch* viz výše.
- Beneš se také přiklání k výkladu, že je to příjmení z názvu drobných dřevin; lidé je nejspíše dostávali podle keřů, které rostly u jejich stavení, někdy podle domovního znaku nebo podle vlastnosti.
- ESSČ uvádí proprium *Hlach*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Karafiát

- Beneš je řadí k příjmením z názvu květiny. Název je známý už z Mattioliho herbáře. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Makovička

- Podle Moldanové je příjmení příbuzné s příjmením *Makovec*; základové slovo je apellativum *mák*, od něho odvozené je *makovice*; další apellativum *makovec* = makový koláč, makové pečivo. *Makovička* je nejspíše deminutivum od *makovice*.
- Beneš je zařazuje k příjmením z názvů částí drobných rostlin.

Růžička

- Podle Moldanové jde o 17. nejčastější příjmení; zdvořnělina apellativa *růže*.
- Mates je vykládá takto: *Růžička* = malá *růže*, příjmení patří do více kategorií:
 - podle vlastností tělesných a duševních,
 - podle bydliště,
 - nazván tak mohl být člověk, který měl tvářičky jako *růžičky*, „stydln“; majitel červeného nosu; jde ale také o kožní nemoc, provázenou různě velkými červenými skvrnami; *růže* je ze vsí flóry nejčastěji zobrazovaná nad vchody městských domů.
- Beneš řadí příjmení do skupiny z názvu květin, ozdobných a voňavých rostlin.
*Podobně podle Matese můžeme uvažovat o zařazení příjmení do více skupin.

6.3.3 Příjmení podle stavů a z názvů sociálních skupin

Dvořák

- Moldanová připomíná, že jde o čtvrté nejčastější české příjmení; *dvořák* = svobodník, velký sedlák, hospodář velké usedlosti, dříve znamenalo též dvorský služebník.
- Podle Matesa označuje příjmení *Dvořák* nejen „svobodného sedláka“; patří do kategorie odvozených ze stavu a zaměstnání, obecný výraz *dvořák* je vykládán různě, přičemž některé jeho významy jsou opomíjeny; předkové dnešních *Dvořáků* mohli být:
 - sedláky, majiteli svobodného dvora,
 - lidmi pracujícími na hospodářském dvoru,
 - šafáři nebo nižšími články řídicími výrobu ve velkém zemědělském závodě,
 - zdvořilí lidé.
- Podle Beneše má příjmení *Dvořák* význam svobodník, jindy výsadní poddaný sedlák nebo obyčejný sedlák.

- Malý staročeský slovník (dále jen MSS) uvádí, že jde o toho, kdo žije, slouží u dvora, o nižšího sluhu. Další význam je i svobodný vlastník usedlosti, dvora; dále i sedlák. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 16. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Chalupa

- Podle Moldanové označuje majitele chalupy, to znamená menšího hospodářství; označuje společenský status v tradiční vesnici.
- Mates vysvětluje: *Chalupa* = někdejší vlastník chalupy, patří do kategorie podle stavu a zaměstnání a částečně i podle původu; existuje mnoho vsí s tímto názvem, pokud se někdo přestěhoval jinam, tak ho mohli noví sousedé nazývat po nich; ve staré češtině spojení „chalupa stydká“ znamenalo nevěstinec (latinský výraz pro toto zařízení zněl lupanar: lupa = nevěstka, děvka), tato skutečnost se promítá do příjmení Chalupa pouze zanedbatelně.
- Podle Beneše je to příjmení z názvu budovy.
- ESSČ uvádí chalupa, chýše, venkovské obytné stavení, v nájmu držené menší hospodářské stavení s půdou, ale i chalupa stydká = nevěstinec. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 18. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

*Mates navrhuje také zařazení do skupiny podle zaměstnání. Podle Beneše toto příjmení můžeme zařadit do skupiny z názvů budov a jejich částí.

6.3.4 Příjmení z názvů řemesel, zaměstnání a podle hodnosti

Hotař

- Moldanová je vykládá z apelativa *hotař* = hlídač vinic. Srov. i ESJČ, 1997, s. 178; něm. Hüter.
- Podle Beneše patří také k příjmením z názvů čeledí a podobných stálých pracovníků.
- ESSČ uvádí význam „hlídač, strážný“. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 18. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Jenerál

- Beneš je řadí do skupiny příjmení z názvu vojenské hodnosti. Jde o hláskovou obměnu slova *generál*.

Kovář

- Podle Moldanové je to 32. nejčastější příjmení, podle zaměstnání.
- Mates řadí příjmení také do kategorie jmen podle stavu a zaměstnání, většinou je dávali sousedé mistrům tohoto starého řemesla, podobná jména mohl dostat i ten, který se přistěhoval z vesnice s „kovářským“ názvem; slovo opačného významu „Nekovář“ znamenalo, že jde například o Jakuba, ale ne toho, který je kovářem.
- Beneš je řadí do skupiny příjmení z názvů řemeslníků pracujících s kovy.

Krejčí

- Moldanová uvádí, že základem je apelativum *krejčí* = původně obchodník se sukem: krájel je z kusu, od toho stč. *krajčí* > *krejčí*.
- Podle Matese je to příjmení patřící do kategorie jmen podle stavu a zaměstnání, povolání krejčího je definováno jako ten, kdo šije oděvy, řemeslník zhotovující oděvy; pojem krejčí má velmi hluboké kořeny, souvisí s dobou, kdy našimi zeměmi putovali obchodníci a nabízeli sukno.
- Beneš zařadil příjmení do skupiny z názvů výrobců textilního zboží a oděvníků.

6.3.5 Příjmení z názvů živočichů

Křivan

- Podle Moldanové vzniklo příjmení z názvu ptáka skřivana zjednodušením souhláskové skupiny **skř-**.
- Mates má ve své publikaci pouze příjmení *Křivánek*; uvádí dvojí motivaci: jednak pomýšlí na odvozeninu od adjektiva *křivý*, může naznačovat určitou vadu: tělesnou i duševní; jednak mohlo vzniknout z apelativa *skřivánek* vypuštěním náslovného **s-**.
- Beneš se shoduje s Moldanovou, že jde o příjmení z názvů ptactva.

Sitta

- Podle Moldanové je latinské apelativum *sitta* „pták brhlík“; připouští i výklad z přídavného jména *syťý*.
- Beneš se shoduje s Moldanovou; název podle ptactva, konkrétně jde o podskupinu brhlíkové.

Jelínek

- Podle Moldanové je příjmení *Jelínek* 15. nejčastější české příjmení, vzniklo zdrobněním příjmení *Jelen*; pochází z apelativa, motivem pro vznik příjmení mohlo být též domovní znamení.
- Podle Matese *Jelínek* = menší jelen nebo kolouch, příjmení může patřit do kategorie jmen podle vlastností tělesných a duševních: snědá barva, skvrny na kůži nebo podle bydliště, protože žili v domě se znaméním jelena; podle „jelínka“ by se mohli pojmenovávat lidé roztomilí, nikoho neohrožující.
- Beneš je řadí do skupiny příjmení podle zvířat, jež se vyskytují i mezi pražskými domovními znaky.

*Matesův názor umožňuje uvažovat i o zařazení do skupiny podle vlastností fyzických a duševních.

6.3.6 Příjmení ze jmen označujících věk, vzrůst a příbuzenské vztahy

Bábek

- Moldanová uvádí, že jde o příjmení příbuzné k *Bába*, *Baba* – ta vznikla z apelativa *baba*, přezdívka zbabělému.
- Podle Beneše patří do skupiny týkající se člověka, konkrétně do podskupiny slov značících příbuzenské vztahy: uvádí pouze variantu *Babek*.

6.3.7 Příjmení ze slovesného pojmenování, podle dějů

Čurda

- Podle Moldanové je to příjmení ze slovesa *čurít se* = šklebit se;
- Podle Beneše je příjmení tvořené příponou **-da**; přípona často přistupuje k částem jmen zakončených samohláskou nebo dvojhláskou.
- V Příručním slovníku jazyka českého (dále jen PSJČ) je *čurda* regionální výraz označující pejorativně psa. Dostupné na <http://bara.ujc.cas.cz/psjc> [cit. 18. 12. 2014].

Dohnal

- Podle Moldanové je z přičestí minulého slovesa *dohnat*.

- Mates je vysvětluje takto: *Dohnal* někoho „dohnal“ nebo „donutil“, patří do kategorie podle dějů; tento typ, který je slovesem v minulém čase pokládá Pavel Eisner za nejčtenější (na Moravě se vyskytují v mnohem větší míře než v Čechách). Obsahuje nějakou příhodu, jež se stala vzdáleným předkům: nejspíše něco směšného, z čehož měli škodolibí sousedé radost; druhým významem je „dohonit někoho k něčemu“, dnes se velmi často říká, že „někdo někoho dohnal k sebevraždě“; ve staré češtině výrazy *dohnat/dohnání* znamenaly také dokonání *půhonu*; *důhon* bylo druhé předvolání občana před úřad.

Nekula

- Podle Moldanové jde o variantu příjmení *Nekola*, původem z jihovýchodních a východních Čech; *Nekola*: ze slovesa *neskolit* = nesrazit, nezabít; také apelativum *nekola* = člověk nepoddajný.
- Podle Beneše je to příjmení ze sloves s minulým kmenem na **-i-**.
- MSS, GbSlov a StčS mají adjektivum *nekolný* ve významu nepoddajný, vzpurný, drzý, zatvrzelý, špatný, zlý i neotesaný, neomalený, hrubý aj. a dva odvozené názvy nositelů vlastnosti: *nekola* a *nekolník*, „nepoddajný a vzpurný člověk, svévolník“. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

*Vokabulář webový nám nabízí také zařazení do skupiny podle vlastností fyzických a duševních.

Tržil

- Podle Moldanové se jedná o přičestí minulé slovesa *tržit* = obchodovat, smlouvat, vydělávat.
- Beneš má podobný výklad; příjmení je ze slovesa typu *prostiti*.

Vedra

- Moldanová má jako základové slovo apelativum *vedro* = horko nebo příjmení pochází ze slovesa *vedrat se* = vecpat se.
- Podle Beneše pochází příjmení ze slovesného kmenu zakončeného na **-a-**, příjmení je tvořeno také předponou.

6.4 Příjmení cizího původu

Velmi zajímavou skupinou jsou příjmení ze slov cizího původu. V obci Láz jsem jich ale mnoho neobjevila. Vyskytují se všude tam, kde se stýkají různé národní jazyky. V České republice jsou zaznamenány stejně jako například v Polsku i příjmení z cizího základu, zejména francouzská. Dále k nám pronikají zvláště jména ruská, ukrajinská, ale i příjmení orientální. „Z lingvistického hlediska nejzajímavější skupinu tvoří příjmení německého původu. Jsou svědky tisícileté denní reality ‚stýkání‘ a ‚potýkání‘ českého a německého živlu“ (Moldanová, 2004: 24). V neposlední řadě stojí za zmínku i příjmení slovenského, polského a romského původu.

Do této různorodé skupiny patří z obce Láz příjmení:

Bajgl

- Beneš v *Německých příjmeních u Čechů* zmiňuje příjmení jako *Weigel, Weigl, Veigl, Vaigl, Vajgl (Weigard)*; řadí toto příjmení do kategorie ze začátků osobních jmen, konkrétně je myšleno jméno *Weigard*.

Endl

- Podle Benešovy publikace *Německá příjmení u Čechů*: příjmení označující příbuzenské vztahy, *Endl* (viz sub „děd“).
-

Kapinus

- Podle Beneše jde o příjmení ze slov latinských a polatinštěných, konkrétně jde o příjmení z podstatného jména.

Meindl

- Podle Beneše příjmení pochází z osobního jména *Meinhart*; příjmení je zakončené skupinou **-ndl**.

Moltaš

- Podle Moldanové je to nářeční varianta příjmení z německé složeniny *Maultasch*: *maul* = huba, *tasche* = brašna; přezdívka pro člověka s velkými ústy.

Nachtnebel

- Podle Beneše: v publikaci jsem našla pouze část výkladu tohoto jména; *Nebl* = švihák, svůdce a rozpustilý, jde o rozpustilého člověka, čtveráka; odkazuje na

středohornoněmecké *nebelknabe* = čtverák, šelma; *Nebel* = přeneseně též „opojení“.

Prígl

- Podle Benešových *Německých příjmení u Čechů* jde o středohornoněmecký (dále jen stříhněm.) *brügel* = klacek, kyj, obušek; *Prügel* značí i výprask sám. Andre Prugel, 1414.

6.5 Příjmení nezařazená

Všechna příjmení se mi bohužel nepodařilo úspěšně zařadit. Ani v publikacích, ze kterých jsem čerpala, nebyla tato příjmení uvedena. Se svými zkušenostmi nejsem schopna tato příjmení sama zařadit do patřičné skupiny.

Ameti – bude patrně italského původu. Příjmení s řídkým výskytem, v roce 2013 se jich v České republice vyskytovalo pouhých pět. Jedno bylo uváděno pro Moravské Budějovice. Dostupné na <http://www.kdejsme.cz/prijmeni/Ameti/>.

7. JMÉNA PO CHALUPĚ

Jména po chalupě hrála důležitou roli zejména v případech, kdy mělo několik majitelů usedlostí stejné příjmení (Pleskalová, 2011: 164). I v dnešní době se s těmito jmény setkáváme, a to zejména na vesnicích. Jak jsem zmínila již v části teoretické, jména po chalupě jsem měla k dispozici z *Kroniky obce Láz*. Díky tomu jsem získala seznam a jména po chalupě si poté mohla formou rozhovoru ověřit u místních obyvatel.

Při svém výzkumu jsem nasbírala 75 jmen po chalupě, z nichž se mnohá opakují. Všechna jsou uvedena ve tvaru genitivu plurálu. Pokud se dané jméno opakuje, dále ho nerozebírám, ale komentuji je pouze krátkou poznámkou označenou hvězdičkou. Jména po chalupě jsem rozdělila do čtyř skupin. První skupinou jsou jména po chalupě podle příjmení. Jde tedy o jména po chalupě podle příjmení původních majitelů, kteří dům nebo chalupu vlastnili, nebo o jména po chalupě podle současného majitele. V kronice jsou téměř všechna tato příjmení zaznamenána tak, jak se v obci Láz vyslovují. Vyznačují se tedy rysy typickými pro nářeční skupinu středomoravskou, konkrétně pro její jižní podskupinu. Velmi často se objevuje krácení koncových samohlásek, ale také monoftongizace **ou** > **ó**. Oba tyto rysy jsou typickým příkladem „lazecké mluvy“. Typická je i záměna samohlásky **e** (za **y**, též za **i**). Jména po chalupě píše nejprve ve spisovné podobě, ale pro přesnost je poté uvádím tak, jak jsou vypsána v kronice. Do zmíněné první skupiny patří příjmení vzniklá pradávno z křestních jmen. Zde domům či chalupám zůstalo buď jméno původního majitele, nebo nesou jméno majitele současného. Dále sem náleží příjmení od původu z místních jmen, z apelativ a příjmení cizího původu. Ve druhé skupině jsou jména po chalupě tvořená pouze křestním jménem a třetí skupina zahrnuje jména podle jiného motivu. Tato skupina byla nejobtížnější, jelikož u mnohých jmen jsem musela dopátrávat příčinu daného pojmenování. V této skupině hraje také důležitou roli skutečnost, kde se chalupa nachází, kdo v chalupě vykonával jaké zaměstnání apod. Poslední, čtvrtá skupina, kterou jsem vytvořila, jsou jména po chalupě s neobjasněným původem. Zde se mi nepodařilo ani s pomocí starších obyvatel najít přesný původ pojmenování. Pokusila jsem se alespoň o přibližné objasnění původu.

Jak už jsem zmínila, pro svůj výzkum jsem měla k dispozici místní kroniku, která byla vydána v roce 2007. Z tohoto pramene je patrné, že se v této lokalitě objevila i tzv. jména po chalupě. Některá z nich patří v nynější době ke jménům zastaralým a mnozí jejich nositelé, kteří jména po chalupě získali, jsou již po smrti či migrovali

jinam. Přesto jsem taková jména pro zajímavost ráda uvedla a podrobila je analýze. I přesto jsou totiž tato jména téměř všem obyvatelům známá a u dané chalupy dodnes, hlavně u starší generace, užívaná. Na konci této kapitoly je uvedena tabulka, ve které jsou uvedena všechna jména po chalupě a také příjmení současných a bývalých majitelů, kteří dané jméno po chalupě nosili nebo stále nosí. Za zmínku jistě stojí případy, kdy se dané jméno po chalupě shoduje s křestním jménem či příjmením bývalého nebo současného obyvatele chalupy. Při své analýze jsem narazila na 25 takových případů. U jmen po chalupě podle příjmení se shoduje 9 jmen po chalupě s příjmením bývalého majitele: *Adam, Čech, Dvořák, Holčapek, Holík, Chalupa, Kvapil, Schlowák, Šíma* a 3 jména po chalupě podle příjmení se shodují s příjmením jak bývalého, tak současného majitele *Čurda, Holík* (č. 65), *Makovička*. U jmen po chalupě podle křestního jména jsem objevila 13 případů shody. V tomto případě jde o shodu se jménem bývalého majitele: *U Frante* (2x), *U Jende* (3x), *U Kadla, U Kadla mladýho, U Kchódl, U Kube, U Milóša, U Stande* (2x), *U Tonde*. Jména po chalupě jsem do tabulky seřadila podle toho, jak jdou po sobě v části praktické.

Ještě bych chtěla uvést, že někteří obyvatelé a jejich stavení získali i více jmen po chalupě. Vždy jsem se snažila analyzovat pouze častěji užívané jméno po chalupě. Pouze v několika případech jsem uvedla oba příklady. Pro přehlednost slouží již výše zmíněná tabulka, ve které lze podle čísla popisného poznat, kdy jsem vypsala oba případy užití.

Zde uvádím několik případů jmen po chalupě, která nesou dvě možnosti pojmenování: *Klouda – U Voburku/U Šulu, Chaloupka – U Mlikařu/U Makovičku, Chalupa – U Chalupu/na silnici, Dvořák – U Dvořáku/U Klimenta, Holík – U Holiku/U Matylde*.

7.1 Jména po chalupě podle příjmení

7.1.1 Skupina příjmení vzniklých z rodných a křestních, tj. osobních jmen

U Adamů (U Adamu)

- Podle Moldanové: příjmení vzniklo ze starozákonního osobního jména *Adam*, což znamená „člověk stvořený ze země“. Podobný výklad mají i *Mates* a *Beneš*.
- Beneš navíc poznamenává, že tato jména byla dávana při křtu hlavně v době reformace.

U **Bendů** (U Bendu)

- Podle Moldanové jde o příjmení, které vzniklo z OJ *Benedikt* = blahoslavený, požehnaný; nebo také z OJ *Benjamin*, což znamená milovaný syn.
- Mates uvádí, že dané příjmení patří k těm, jež jsou odvozena ze jména křestního *Benedikt*. Podoba *Beneda* předcházela tvaru *Benda*, který vznikl zkrácením předchozího. Ve druhém pádě bylo někde bez *Benedy*, jinde bez *Bendy*.
- Beneš ho vykládá jako příjmení s příponou obsahující **-d**.
- StčS uvádí, že jde o příjmení ze jména osobního *Ben* a *Béna*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 15. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

U **Boršů** (U Boršu)

- Moldanová uvádí, že jde o příjmení z OJ zakončeného na **-bor**, například *Dalibor* nebo z OJ začínajícího na *Bor-*; u příjmení *Borš* došlo k zániku **-e** vlivem nepřímých pádů.
- U Beneše se setkáváme s tvrzením, že jde o příjmení, které je novotvarem jména s příponou **-eš** vzniklé analogicky pomocí nepřímých pádů. V tom se tedy shoduje s Moldanovou.

U **Čechů** (U Čechu)

- Moldanová řadí toto příjmení na 41. místo nejčastějších českých příjmení a udává, že vzniklo z OJ *Čechoslav*.
- Mates vysvětluje, že jde o etnické jméno, jež dostávali příslušníci našeho národa v cizině, jednak jako odlišující doplněk ke stejně znějícím křestním jménům, jednak jako příjmi specifikující původ; moderní názory na původ jména *Čech* předpokládají souvislost s kořenem „**čel-**“ obsaženým v pojmech „*čeled*“, ale i „*člověk*“.
- Beneš řadí toto příjmení k těm, jež vznikla z názvu našeho národa.

*Jméno po chalupě *U Čechů* jsem zaznamenala v obci dvakrát.

U **Floriánů** (U Froliánu, Floriánu)

U tohoto jména po chalupě můžeme uvažovat také o zařazení do skupiny podle jiného motivu. Někteří obyvatelé říkají *U Floriánů*, ale u mnohých zůstalo *U Froliánů*, což bylo posměšné a původnímu majiteli domu se to nelíbilo.

- Podle Moldanové jde o příjmení z latinského OJ *Florianus* = kvetoucí, český překlad *Květoň*.
- Beneš je označuje jako příjmení z novozákonních a světeckých jmen.

U Jozefů (U Jozefu)

- Podle Moldanové vzniklo toto příjmení z OJ *Jóséph* = necht' bůh přidá, bůh rozhojní.
- Stejně jako u příjmení *Florián* vzniklo tohle příjmení z novozákonních a světeckých jmen.
- StčS původ příjmení z OJ potvrzuje. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 15. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

U Matýsků (U Matysku)

- Moldanová udává vznik jména z hebrejského OJ *Mattithjáh* = dar boží.
- Podle Beneše jde o zdobnělinu jména s příponou obsahující **-s** (*Mates, Matys, Matýsek*).

U Proků (U Prokšu)

- Moldanová uvádí jako základové OJ *Prokop*.
- Podle Matese je to 180. nejrozšířenější příjmení, domácí varianta základního *Prokop*; jméno Prokop, respektive jeho první známý nositel na naší půdě měl být podle některých současných náboženských publikací prvním Čechem, jenž byl prohlášen za svatého.
- Beneš je charakterizuje jako příjmení vzniklé příponou **-eš**.

O příjmení Prokeš viz výše.

U Šímů (U Šimu)

- Moldanová vysvětluje, že jde o počítelou podobu hebrejského OJ *Šimhón* = naslouchající.
- Mates řadí dané příjmení do kategorie těch, jež byla odvozena ze jmen osobních (křestních); jde o domácí variantu jména *Šimon*, jenž se stal východiskem pro mnoho a mnoho našich příjmení.
- Beneš řadí tohle příjmení do kategorie příjmení vzniklých z prvního kmene složených jmen nebo ze začátků delších jmen (*Ším-a*).

U Šimků (U Šimku)

- Zařazení podle Matese, viz příjmení *Šíma*. Odvozené *Šimek*.
- Podle Beneše jde o zdobnělinu z osobních a křestních jmen.

7.1.2 Příjmení z místních jmen

U Vobůrků (U Voburku)

- Podle Moldanové jde o příjmení příbuzné k *Vobora*, zdobněním vzniklo *Vobůrka*; místní jména MJ *Obora*.

7.1.3 Příjmení z apelativ

7.1.3.1 Příjmení podle vlastností fyzických i duševních

U Balíků (U Baliku)

- Moldanová se domnívá, že jde o příjmení z apelativa *balík*, tedy o přezdívkou neotesanému venkovanu.
- Beneš uvádí, že jde o příjmení ze zkratk jmen vzniklé derivací příponou **-ík**.
- StčS uvádí pouze apelativum *palík* ze střhn. *balle* „balík“ a připomíná je také jako OJ *Balík*; srov. Index *Slovníku staročeských osobních jmen* Jana Svobody (dále jen IndexSvob.). *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 18. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

U Hlavsů (U Hlavsů)

- Podle Moldanové jde o příjmení příbuzné k *Hlava*, vzniklo z apelativa *hlava*, někdy také podle domovního znamení.
- Mates řadí dané příjmení k příbuzným příjmením *Hlaváč*, *Hlaváček*, patří do kategorie těch, která byla odvozena z vlastností tělesných a duševních; není možné vyloučit ani přímé odvození od základního jména *hlava*.
- Podle Beneše jde o příjmení z názvů hlavy. Uplatnila se zde přípona **-sa**.

U Holíků (U Holiku)

- U Moldanové je vyloženo jako příjmení z přídavného jména *holý* ve významu *lysý*, *bezvousý*, ale také *chudý*.
- Mates toto příjmení řadí do kategorie podle vlastností tělesných a duševních, *Holíkem* byl zván „člověk nějak holý“, ať na těle jako nedospělý, nebo na hlavě.
- Podle Beneše bylo příjmení odvozeno z adjektiva příponou **-ík**.

O příjmení *Holík* viz výše.

*Jméno po chalupě *U Holíků* jsem v obci zaznamenala čtyřikrát. (U Holíků: 2x, U Holíků v domě, U Holíků v kovárně).

U Kabelků (U Kabelku)

- Podle Moldanové je dané příjmení příbuzné k příjmení *Kabela*; mohlo vzniknout právě ze slovesa *kabelit se* = zamračit se.
- U Beneše zaznamenáváme název podle částí obličeje a hlavy; zařadit bychom je tedy mohli i do skupiny podle vlastností fyzických a duševních.
- StčS uvádí u *kabelka* přenesený význam „ústa, huba, pysk“ ze střhn. *kobel*. Základové je *kabele* ‚brašna, mošna‘, příbuzné příjmení *Kabeláč*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 17. 12. 2014]. Dostupné na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

U Kudrnů (U Kudrnu)

- Moldanová příjmení chápe jako vzniklé z apelativa, míní se tím označení člověka s kudrnatými vlasy.
- Podle Matese je to ten, „kdo má kudrny“; příjmení patří do kategorie podle vlastností tělesných, *Kudrna* je v naší množině 500 nejčastějších jmen jedno z těch, jež jsou odvozena jen od porostu hlavy.
- Beneš dané příjmení řadí do kategorie podle množství a tvaru vlasů, vousů a chlupů.

U Plačků (U Plačku)

- Podle Moldanové jde o příjmení z apelativa *plaček* = ten, kdo má pláč na krajíčku, komu slzí bolavé oči; apelativum *plačka* = žena oplakávající mrtvé.
- Mates řadí příjmení *Plaček* do kategorie podle vlastností tělesných a duševních, jde o určité duševní pohnutí, které vyvolá fyzickou reakci.
- Podle Beneše jde o zdrobnělinu s příponou **-ek**.
- StčS uvádí, že jde o uplakaného člověka, který hodně a často pláče, nebo o nařikače na pohřbech. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 17. 12. 2014]. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

7.1.3.2 Příjmení z názvů rostlin a jejich částí, z názvů drobných dřevin

U Fialů (U Fialu)

- Moldanová je řadí mezi příjmení z názvů květin; je to 19. nejčastější příjmení, název mohl vzniknout též podle barvy.
- Podle Matesa patří k příjmením, která jsou odvozena z vlastností tělesných a duševních, ale název může být přenesen také z říše květin; příjmení se řadí na druhé místo za *Růžičku*. Fialka se všeobecně pokládala za symbol skromnosti, ale důvodů pro toto příjmení mohlo být více.
- Beneš uvádí, že častými domovními znaky jsou také rozmanité rostliny a části rostlin, odtud může být příjmení *Fiala*.

O příjmení *Fiala* viz výše.

U Makovičků (U Makovičku)

- Podle Moldanové je příjmení příbuzné s *Makovec*; základové slovo je apelativum *mák*, od něho odvozené je *makovice*, deminutivum *makovička*.
- Beneš je zařazuje k příjmením z názvů částí drobných rostlin.

O příjmení *Makovička* viz výše.

U Růžičků (U Ružičku)

- Podle Moldanové jde o 17. nejčastější příjmení; zdrobnělina apelativa *růže*.
- Mates je vykládá takto: *Růžička* = malá růže, příjmení patřící do více kategorií.
- Beneš řadí příjmení do skupiny z názvů květin, ozdobných a voňavých rostlin.

O příjmení *Růžička* viz výše.

7.1.3.3 Příjmení podle stavů a z názvů sociálních skupin

U Dvořáků (U Dvořáku)

- Moldanová připomíná, že jde o čtvrté nejčastější české příjmení; *dvořák* = svobodník, velký sedlák, hospodář velké usedlosti.
- Podle Matesa označuje příjmení *Dvořák* nejen svobodného sedláka; patří do kategorie odvozených ze stavu a zaměstnání, obecný výraz *dvořák* je vykládán různě, přičemž některé jeho významy jsou opomíjeny.
- Podle Beneše má příjmení *Dvořák* význam svobodník, jindy výsadní poddaný sedlák nebo obyčejný sedlák.

O příjmení *Dvořák* viz výše.

*Dané jméno po chalupě je zaznamenáno dvakrát.

U Chaloupků (U Chalópku)

- Podle Moldanové vzniklo dané příjmení z deminutiva *chaloupka*.
- Mates popisuje, že příjmení *Chaloupka* patří do kategorie podle stavu, vyjadřuje tedy příslušnost k vrstvě venkovských lidí, kteří vlastnili pouze chaloupku a nepatrné množství polí; ve východních Čechách byl chaloupkou označován domeček – výminek, kde dožívali své dny rodiče.
- Beneš by dané příjmení zařadil do kategorie z názvů budov.

U Chalupů (U Chalupu)

- Podle Moldanové označuje společenský status v tradiční vesnici.
- Mates vysvětluje: *Chalupa* je někdejší vlastník chalupy, patří do kategorie podle stavu a zaměstnání a částečně i podle původu; existuje mnoho vsí s tímto názvem, pokud se někdo přestěhoval jinam, tak ho mohli noví sousedé nazývat po nich.
- Podle Beneše je to příjmení z názvu budovy.

O příjmení *Chalupa* viz výše.

7.1.3.4 Příjmení z názvů řemesel, zaměstnání a podle hodnosti

U Hotařů (U Hotařu)

- Moldanová je vykládá z apelativa *hotař* = hlídač vinic. Srov. i ESJČ, 1997, s. 178; něm. Hüter.
- Podle Beneše patří také k příjmením z názvů čeledí a podobných stálých pracovníků.

O příjmení *Hotař* viz výše.

7.1.3.5 Příjmení z názvů živočichů

U Brabců (U Brabcu)

- Moldanová uvádí dané příjmení jako 151. nejčastější české příjmení, z apelativní a nářeční podoby *brabec*.

- Mates by příjmení *Brabec* zařadil do skupiny podle vlastností tělesných a duševních, a to těch, jež vznikla přirovnáním nebo metaforou ze světa zvířat; můžeme tedy uvažovat o zařazení do více skupin.
- Beneš je řadí do kategorie ptáků žijících volně, konkrétně do kategorie „pěnkavovití“.

7.1.3.6 Příjmení ze slovesného pojmenování, podle dějů

U Čurdů (U Čurdu)

- Moldanová vysvětluje, že jde o příjmení ze slovesa *čurít se* = šklebit se.
- Beneš uvádí, že jde o příjmení obsahující příponu **-d**.

U Kvapilů (U Kvapilu)

- Moldanová popisuje vznik z přičestí minulého činného slovesa *kvapit* = pospíchat.
- Podle Matese je příjmení *Kvapil* dalším z těch, která jsou tvarem slovesa v minulém čase; kdysi kdosi někam spěchal a při tom se přihodilo něco, ale nemuselo to být jen jednou, člověk mohl kvapit víckrát, pořád, stále.
- Beneš říká, že jde o příjmení ze sloves typu prositi.

U Roušalů (U Róšalu)

- Moldanová tvrdí, že za vznikem tohoto příjmení stojí přičestí minulé činné moravskoslovenského a valašského slovesa *rúšat'* = brouzdat se v mokru.
- ESJČ, s. 519–520, uvádí *rousat* „tahat, vláčet oděv v mokré trávě a blátě“, výchmor. *rúšat'* „brouzdat se“.

U Strašilů (U Strašilu)

- Moldanová vysvětluje vznik z přičestí minulého činného slovesa *strašit*.
- Podle Beneše jde o příjmení ze sloves typu prositi.

7.1.4 Příjmení cizího původu

U Holčapků (U Holčapku)

- Holzappel: Holcepl (za Holzapfel = plané jablko), Holzapphel, 1336 – Schwarz, též MJ u Wiesbadenu.

U **Schlowáků** (U Šlováku)

- Beneš uvádí, že jde o příjmení z názvů slovanských národů.

7.2 **Jména po chalupě podle křestního jména**

Uvádím už jen podoby, včetně nářečních, které jsou zaznamenány v kronice. Jde o pojmenování po chalupě podle jména současného nebo původního majitele.

U **Francka**

- Našla jsem dva případy užití.

U **Frante** (nářeční U Franty)

- Zde jsem taky objevila dva případy užití.

U **Jende** (nář. U Jendy)

- V tomto případě jsem našla tři možnosti užití tohoto jména po chalupě.

U **Kadla**

U **Kadla mladého**

- V domě bydleli dva *Karlové*, zde jde tedy o pojmenování podle mladšího *Karla*, tedy podle syna.

U **Kchódla**

- Je to německá nářeční varianta jména *Karel*.

U **Kube** (nář. podoba U Kuby)

U **Milóša** (nář. podoba U Miloše)

U **Stande** (nář. U Standy)

- Dané jméno zaznamenáno dvakrát.

U **Tonde** (nář. U Tondy)

- Zde jsem také našla tři případy tohoto pojmenování.

U **Vašku** (jméno je užito v plurálu).

7.3 Jména po chalupě podle jiných motivů

Zde zaznamenávám jména po chalupě pouze tak, jak jsou uvedena v místní kronice. Jde o jména, která jsou pouze jmény obecnými. Místní obyvatelé si je vymysleli, pro lepší rozlišení obyvatel se stejnými příjmeními. Je zde opět zachyceno mnoho nářečních rysů typických pro naši podskupinu. Pokud se některá opakují, dále je nerozebírám, ale připíši jen krátkou poznámku.

Dule

- Název podle polohy chalupy; bylo tím myšleno dole ve vsi; můžeme si opět všimnout typického nářečního rysu, hlavně pro starší generaci (užší výslovnost **o > u**).

Nahoře

- Zde jde opět o název podle toho, kde se chalupa nachází, tj. v horní části vsi.

Na silnici

- Jméno po chalupě je podmíněno stavbou přímo u hlavní silnice. Ve vsi jsem toto označení zaznamenala dvakrát. Důvodem byla také poloha u silnice.

U Hájecku

- Majitel nemovitosti si často chodil pro vodu do rybníku, který se jmenuje *Háj*. (Základní tvar: Hájecký).

U Inžinyru

- Název byl utvořen podle vzdělaného pána, který dům dříve obýval; typickým rysem je zde krácení a změna **e > i**.

U Kovářu

- Název podle povolání kováře; dřívější majitel vlastnil kovárnu.

U Křížu

- Podle postavení domu u kříže.

U mladých

- Jméno po chalupě vypovídá o věku majitelů (tvrdí mladší); zde si můžeme všimnout diftongizace *y > ej* a následně monoftongizace *ej > é*.

U Mlikařu

- Název vznikl podle dřívějších majitelů, kteří vlastnili krávu a prodávali mléko; je zde zachyceno úžení *é > í* a krácení samohlásek.

U Spadělku

- Název vznikl podle pole, kterému se říkalo „*Na Padělkách*“, velkou roli tedy hrálo umístění chalupy u daného pole.

U starých

- Jméno po chalupě bylo dáno podle věku majitelů domu, zaznamenána je zde diftongizace *y > ej* a následně monoftongizace *ej > é*.
Dané pojmenování jsem našla dvakrát, důvod pro stejné jméno po chalupě byl totožný.

V kovárni

- V domě dříve bydlel jakýsi kovář, který vyučil i všechny své syny; tvar substantiva je podle měkké deklinace.

Ve vsi

- Jde o název podle polohy stavení, které se nacházelo přímo ve vsi.
Zaznamenala jsem tři případy daného pojmenování, u všech má stejný důvod.

7.4 Jména po chalupě s neobjasněným původem

Tato kategorie obsahuje jména, jež se nepodařila s jistotou objasnit, ale přesto jsem uvedla alespoň domněnky motivace daného pojmenování.

U Pastěru

- Bývalý majitel prý kdysi pásal dobytek po celé vsi.

U Mézku

- Zřejmě nářeční podoba příjmení *Mejzek*.

U Špajglu

U Králiňáku

- Obyvatelka domu byla zřejmě velmi chudá a často jezdila s kárkou do lesa na trávu, nejspíše pro králíky.

Tabulka 1 Jména po chalupě

Jméno po chalupě	Bývalý majitel, současný majitel
U Adamů (č. 52)	Adam, -
U Bendů (č. 10)	Filipský, Filipický
U Boršů (č. 23)	Harant, Harant
U Čechů (č. 64)	Puklická, Endl
U Čechů (č. 67)	Čech, Tržil
U Floriánů, U Froliánů (č. 60)	Kapinus, Kapinus
U Jozefů (č. 31)	Janoušek, Janoušek
U Matýsků (č. 44)	Fiala, -
U Proků (č. 49)	Adamová, Prígl
U Šímů (č. 47)	Šíma, -
U Šimků (č. 68)	Pešl, Pešl
U Vobůrků (č. 12)	Klouda, Krejčí
U Balíků (č. 43)	Janoušek, Janoušek
U Hlavsů (č. 9)	Filipský, Málek
U Holíků (č. 65)	Holík, Holík
U Holíků (č. 19)	Veselý, Veselý
U Holíků v domě (č. 35)	Holík, -
U Holíků v kovárně, U Francka (č. 50)	Dohnal, Dohnal
U Kabelků (č. 62)	Růžička, Růžička
U Kudrnů (č. 34)	Krejčí, Krejčí

U Plačků (č. 54)	Moltaš, -
U Fialů (č. 66)	Matýsková, Polachová
U Makovičků (č. 63)	Makovička, Makovičková
U Růžičků (č. 33)	Nachtnebl, Nachtnebl
U Dvořáků (č. 73)	Dvořák, -
U Dvořáků (č. 16)	Chalupa, Chalupa
U Chaloupeků (č. 27)	Růžička, Růžička
U Chalupů (č. 20)	Chalupa, Červeňák
U Hotařů (č. 8)	Kovář, Kovář
U Brabců (č. 17)	Procházka, -
U Čurdů (č. 75)	Čurda, Čurda
U Kvapilů (č. 45)	Kvapil, Dubský
U Roušalů (č. 24)	Janoušek, -
U Strašilů (č. 7)	Coufal, -
U Holčapeků (č. 28)	Holčapek, Bábek
U Schlowáků (č. 51)	Schlowáková, -
U Francka (č. 50)	Dohnal Stanislav, Dohnal Stanislav
U Francka (č. 22)	Novotný Oldřich, Bajgl Vlasta
U Frante (č. 38)	Adam František, Dubský Jan
U Frante (č. 77)	Prokeš František, Prokeš František
U Jende (č. 52)	Adam Jan, -
U Jende (č. 67)	Čech Jan, Tržil Pavel
U Jende (č. 76)	Nekula Jan mladší, Bazala Miroslav
U Kadla (č. 69)	Nejedlík Karel starší, Nejedlík Jaroslav
U Kadla mladýho (č. 57)	Nejedlík Karel mladší, Veith Miroslav
U Kchódlů (č. 61)	Růžička Karel, -
U Kube (č. 70)	Janoušek Jakub, Dubský Radek
U Milóša (č. 74)	Nejedlík Miloš, Nejedlík Pavel
U Stande (č. 62)	Růžička Stanislav, Růžička Bohumír
U Stande (č. 21)	Fiala Stanislav, Fialová Jitka
U Tonde (č. 56)	Havelka Jiří, Havelka Miroslav
U Tonde (č. 39)	Říha Jan, Dvořák Michal
U Tonde (č. 79)	Tvrdý Antonín st., Tvrdý Zdeněk
U Vašku (č. 37)	Kapinus František, Valenta Jiří

Dule (č. 29)	Kosík, Chadraba
Nahoře (č. 36)	Kocábová, Kocáb
Na silnici (č. 20)	Chalupa, Červeňák
Na silnici (č. 80)	Tříletý, Janoušek
U Hájecku (č. 48)	Benda, -
U Inženýru (č. 32)	Dubský, Dubský
U Kováru (č. 11)	Bábek, Bábková
U Křížu (č. 4)	Jenerál, Jenerál
U mladých (č. 78)	Tvrdý ml., Tvrdý ml.
U Mlikařů (č. 18)	Chaloupka, Holík
U Spadělku (č. 59)	Filipský, Filipská
U starých (č. 79)	Tvrdý st., Tvrdý
U starých (č. 15)	Nekula, Karafiát
V kovárni (č. 2)	Sobotka, Sobotka
Ve vsi (č. 3)	Nejedlík, Hlouch
Ve vsi (č. 46)	Chalupová, -
Ve vsi (č. 30)	Janoušek, Sitta
U Králičáku (č. 40)	Růžičková, Vedra
U Mězku (č. 41)	Filipský, Filipský
U Pastěru (č. 14)	Hotař, Hotař
U Špajglu (č. 42)	Kyprý, Nekula

8. PŘEZDÍVKY

Přezdívky jsou podle Pleskalové (2011) takzvanými neoficiálními doplňkovými jmény, která jsou užívána samostatně. Jak jsem zmínila již výše, jde o proces nepřetržitý a spontánní, kterým se vytváří neustále nové přezdívky. Vždy záleží na kreativitě a fantazii jejich tvůrců. Přezdívky jsou charakterizovány jako „nedědičná přízviska“, přesto jsem v obci Láz našla několik případů, kde se přezdívky dědí z generace na generaci.

Při svém bádání jsem nasbírala 77 přezdívek. Ve většině případů jde o přezdívky mužské, narazila jsem ale i na přezdívky ženské. Celkově ale mohu říci, že v tomto výzkumu jde spíše o nositele mužského pohlaví. Setkala jsem se také s přezdívkami složenými ze dvou jmen, kdy je takto například nazýván manželský pár nebo sourozenci. V tomto případě se jedná spíše o obměnu křestních jmen. Ve třech případech jsem také objevila hromadnou přezdívku pro celou rodinu nebo pro partu se společnými zájmy.

8.1 Dělení přezdívek

U dělení přezdívek do samostatných skupin jsem se inspirovala dělením Jany Pleskalové (*Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000 – 2010*, 2011) a také dělením, které užívala ve své diplomové práci Tereza Sedláčková (*Příjmení v obci Sudovo Hlavno*, 2013). Z části jsem si dělení přizpůsobila podle sebe. U některých přezdívek by se dalo uvažovat o zařazení do více skupin. Pokud tomu tak je, okomentuji danou přezdívku hvězdičkou. Stejně, jako když půjde o přezdívku dědičnou.

Dělení přezdívek v obci Láz:

- přezdívky motivované rodným jménem;
- přezdívky motivované příjmením;
- přezdívky motivované fyzickým vzhledem a tělesnými vlastnostmi nositele;
- přezdívky motivované charakterovými vlastnostmi nositele;
- přezdívky motivované povoláním;
- přezdívky podle oblíbené průpovídky nebo podle situace;
- přezdívky motivované obdivem či vztahem nositele k oblíbené filmové postavě, známé osobnosti;
- přezdívky motivované nositelovými koníčky a zálibami;

- přezdívky podle původu nositele, podle polohy bydliště;
- přezdívky neprůhledné, s neznámým motivem.

8.1.1 Přezdívky motivované rodným jménem

„Při jejich vzniku dochází k propojení propria s apelativy a k následnému vytvoření přezdívky ze základu apelativního. Lze vypořádat dva základní motivy jejich vzniku“ (Pleskalová, 2011: 167). Za prvé jde o hravé rýmování: *Dominik – Kominík* a za druhé o zkratkové přezdívky: *Dodo – Dominik*. Ojedinele se vyskytují i další podněty pro pojmenování: Petra získala botanicou inspirovanou přezdívku *Petronie nádherná*.

Bogan

- Nositel této přezdívky se jmenuje *Bohouš*, ale většina známých ho nenazve jinak než *Bogan*. Jde tedy o obměnu domácího jména *Bohouš*.

Božik

- Přezdívku získal nositel obměnou a zkrácením jména *Bohuslav*. Říká se mu tak odjakživa. U přezdívky lze pozorovat krácení samohlásky *í > i*.

Dencek

- Dotyčný danou podobu svého křestního jména získal již v dětství. Pravá podoba jeho křestního jména je *Daniel*.

Francek

- Nositel této přezdívky se jmenuje *František*, ale u starší generace je nazýván *Franckem*.

Jája a Pája

- Tato dvojitá přezdívka je pouze jinou variantou jmen *Jaroslav* a *Pavel*. Inspirována by mohla být také stejnojmennou pohádkou *Jája a Pája*.
*Lze tedy uvažovat i o jejich zařazení do skupiny přezdívek motivovaných obdivem či vztahem nositele k oblíbené filmové postavě, známé osobnosti.

Kikina

- Přezdívkou vznikla obměnou jména a zčásti rýmováním: *Nikola – Nikina – Kikina*.

Mautin

- Jedná se o obměnu jména *Martin*. Možná vznikla tím, že dané jméno vyslovoval někdo, kdo neuměl *-r*.

Jarináč a Marináč

- Druhá přezdívkou, která je tvořena ze dvou jmen, tedy z *Jaroslav* a *Marek*. Jedná se o dva sourozence, které každý zná právě pod touto přezdívkou.

Margita

- Přezdívkou vznikla obměnou jména *Markéta*.

8.1.2 Přezdívkou motivované příjmením

Některé obměny jsou až na hranici s hypokoristikou: *Procházková – Prochajda*. Jinak se uplatňují typy podobné jako u přezdívek motivovaných rodným jménem: *Vytlačil – Tlačěnka*.

Babouk

- Nositel přezdívkou se jmenuje *Bábek*; vznikla pomocí dvojhlásky *-ou-*.
*Daná přezdívkou je dědičná přes dvě generace, jsou tak nazýváni oba synové v rodině.

Bazina

- Jedná se o zkrácenou podobu přechýleného příjmení *Bazalová*.
*Dědičná přezdívkou přes dvě generace.

Bendáč

- Nositel této přezdívkou se jmenuje *Filipský*, ale díky jménu po chalupě *U Bendů* se mu říká *Bendáč*. Přezdívkou vznikla pomocí sufixu *-áč*.

Brabec

- Stejně jako v předchozím případě jde o přezdívkou podle jména po chalupě. Dotyčný se jmenoval *Procházka*.

Dub

- Jde o přezdívkou, která vznikla krácením příjmení *Dubský*. Ve vsi je mnoho Dubských, proto jsou různě pojmenováni. Touto přezdívkou je v obci nazýváno více mužů, ale nejvíce je užívána u jednoho pána, kterému se říká i *Dubínek*. Také v Nových Syrovicích se tato přezdívkou v naší rodině drží.

*Přezdívkou putuje už několikátou generací.

Dubina

- V tomto případě jde o ženskou variantu utvořenou k příjmení *Dubský*. K této přezdívkou bych dodala, že jsem tak nazývána i já z Nových Syrovic, stejně jako moje sestřenka a teta z obce Láz.

* Stejně jako u přezdívkou *Dub* i zde dochází k předávání z generace na generaci.

Hlabza

- Přezdívkou, z příjmení *Hlavsa*, došlo k záměně *v* za *b*.

Kvapil

- Tato přezdívkou vznikla podle dědečka nositele, který se jmenoval právě *Kvapil*.

Matýsek

- Nositel dané přezdívkou se jmenoval *Fiala* a dostal ji podle jména po chalupě *U Matýsků*.

Nesibáč

- Nositel této přezdívkou se jmenuje *Nesiba*, je utvořena příponou *-áč*.

Wajda

- V tomto případě jde o obměnu dlouhého příjmení *Weidenthaler*.

8.1.3 Přezdívky motivované fyzickým vzhledem a tělesnými vlastnostmi nositele

Tyto přezdívky patří k velmi produktivním a oblíbeným. Jejich motivací je podle Pleskalové (2011) nejčastěji celkový vzrůst člověka, tvar postavy, barva vlasů, tvar očí, velikost uší, různé vlastnosti a vady, způsob chůze i způsob oblékání.

Ježór

- Dotyčný získal svou přezdívku kvůli svým vlasům, které má ostříhané na tzv. „ježka“. Objevuje se zde nářeční monoftongizace: *ou* > *ó*.

Jitrnice

- Nositelka této přezdívky o ní neví. Získala ji kvůli tvaru postavy, který připomíná jitrnici.

Krtek

- Přezdívka vznikla jako pojmenování způsobu, jakým se daný nositel pohybuje, chodí jako „z *posledních sil*“.

Mórek

- Nositel přezdívky chodil vždy po práci ušpiněný, tedy „*umorousaný*“, se šmouhami. Můžeme si zde opět všimnout monoftongizace *ou* > *ó*.

Negr

- Přezdívka vznikla podle způsobu nositelova oblékání. Většinou nosí oblečení černé barvy.

Piskoř

- Od malička se nositeli této přezdívky kamarádi vysmívali za vysoko položený, až pisklavý hlas.

Prdlón

- V tomto případě jde o hanlivou přezdívku. Její nositel byl velmi neslušný a říkalo se, že když šel, tak to bylo „*co krok, to prd*“.

Přerostlá barbína

- Nositelka o své přezdívce neví, je totiž posměšná. Žena se obléká a češe tak, že působí jako panenka Barbie, barbína, i když věk už na to nemá.

Pulec

- Nositel přezdívky je člověk malé a zavalité postavy, proto dané pojmenování.

Pumlič

- Přezdívka vznikla již za školního věku dotyčné nositelky kvůli její silnější postavě, a hlavně kvůli kulatému obličejí.

Rogalo

- Tato přezdívka má ironický nádech, vznikla kvůli berlím, které dotyčný neustále měl, a působil jako rogalo.

Rochňa

- Nositelka této přezdívky o ní nejspíše neví. Získala ji vzhledem ke své zálibě neustále se někde povalovat a také kvůli tloušťce.

Satan

- Dotyčný si danou přezdívku získal kvůli svému stylu oblékání a díky stylu, který vyznává.

Šprcka

- Za danou přezdívku může čepice, která svým tvarem připomíná prezervativ a nositel ji téměř nesundá z hlavy.

Tarzan

- Snad odjakživa má nositel této přezdívky delší vlasy a štíhlou postavu.

Tchoř

- Nositel o své přezdívce zřejmě nemá tušení. Získal si ji kvůli zatuchlému zápachu jeho oblečení.

Ušák

- Slovní základ tohoto slova jasně vyjadřuje, která fyzická vlastnost jejího nositele převažuje: má velké uši.

8.1.4 Přezdívky motivované charakterovými vlastnostmi nositele

Podle Pleskalové tyto přezdívky označují například duševní schopnosti, mluvní schopnosti, vztah k učení, temperament, neoblíbenost u spolužáků, záliby, ideové směry a další.

Fet'áci

- První přezdívka, která označuje skupinu osob. Jde o mládež, která se sdružuje v podivném spolku, a proto jsou hlavně u starší generace označováni právě takto.

Skučák

- Nositel získal přezdívku díky tomu, že neustále u všeho „*skučí*“ (naříká).

Špión

- Jak je z přezdívky patrné, její nositel do všeho strká nos, o všem musí vědět, nikdy mu nic neuteče. Slídí tam, kde nemá.

Šupit'ák

- Motivem přezdívky je nositelova nenasytlost. Nikde nic nenechá a se vším hned „*šup do pytle*“.

Teoretik

- Z dané přezdívky je na první pohled jasné, že její nositel je založen spíše teoreticky. Neustále vysvětluje mnohé teorie, ale s praktickou stránkou je to již horší.

Úžasňákovi

- Druhá přezdívka označující skupinu. Tentokrát jde o rodinu, která musí mít vše nejlepší a být všude vidět. Každý z nich má ale i jednotlivou přezdívku: *Dub*

(*Spacák*), *Dubina*. Možná, že se zde projevil i vliv americké rodinné animované komedie z roku 2004.

8.1.5 Přezdívky motivované povoláním

Daná kategorie obsahuje přezdívky, které jejich nositelé získali na základě vykonávaného povolání.

Brusič

- Tento pán je brusičem, proto daná přezdívka.

Standa hasič

- Jak je z přezdívky patrné, její nositel pracuje jako hasič.

Starosta

- Motiv přezdívky je jasný: její nositel vykonává v obci funkci starosty.

Trenér, Kouč

- Nositel této přezdívky je trenérem fotbalového klubu. Není to jeho povolání, ale spíše koníček.

* Lze tedy uvažovat o zařazení do kategorie motivované nositelovými koníčky a zálibami.

Učitel

- Z přezdívky je jasné, že její nositel se živí jako učitel.

8.1.6 Přezdívky podle oblíbené průpovědky nebo podle situace

Do téhle skupiny patří přezdívky, které vznikly na základě nějaké zajímavé, většinou směšné situace nebo na základě určité průpovědky, která se po jejím vyřčení uchýtila.

Díra

- Přezdívku získal její nositel kvůli přezdívce svého bratra, kterému se říká *Škvíra*. Kluci v partě se bavili právě o těchto sourozencích, až došli k tomuto úsměvnému pojmenování.

Dodku

- Pán, kterému se takto říkalo, získal přezdívku kvůli tomu, že místo slova *dokud*, říkal „*dodku*“.

Hučák

- Oblíbenou hláškou tohoto nositele bylo vždy „*to bude hukot/hučák*“. Přezdívka je tvořena pomocí přípony *-ák*.

Jauvajs

- Přezdívka vznikla během fotbalových zápasů. Její nositel skoro při každém utkání vykřikuje při zranění „*jauvajs*“.

Kokeš

- Jde o téhož chlapce, kterému se říká *Jauvajs*, jeho druhá přezdívka vznikla již na základní škole, kdy jeho spolužák vlastnil kocoura se jménem *Kokeš*.

Kokino

- Nositelka každou návštěvu svých známých začala větou „*Na, nesu ti to kokino*“.

Poněvadž

- Nositel této přezdívky neustále používal slovo „*poněvadž*“.

Poplach

- Nositel se jmenoval *Polach*, ale většinou se mu říkalo posměšně *Poplach*. Bylo to nejspíš i tím, že s ním mnoho lidí zažilo situace, kdy s ním byly rozbroje.

Žabka

- Přezdívka vznikla velmi úsměvně. Starší muž vyprávěl, jak pracoval na počítači: „*Já sem to tó žabkó tam nacvakal*“. Měl na mysli nejspíše skutečnost, že používal myš. Objevuje se zde nářeční monoftongizace *ou* > *ó*.

8.1.7 Přezdívky motivované obdivem či vztahem nositele k oblíbené filmové postavě, známé osobnosti

Do skupiny jsou zařazeny přezdívky, které mají jakoukoliv spojitost se známou osobností nebo s filmovou postavou.

Boby Holík

- Nositel této přezdívky je jinak také označován jako *Standa hasič*, kterého jsem zmínila již výše. Podnětem k pojmenování byl hokejista *Bobby Holík*. Nositel byl trenérem fotbalu a na fotbalových trénincích tuto přezdívku vymysleli jeho žáci, zřejmě vzhledem ke stejnému příjmení.
- * Lze také uvažovat o zařazení do skupiny podle oblíbené hlášky nebo situace.

Čonkin

- Přezdívka vznikla pod vlivem filmu *Život a neobyčejná dobrodružství vojáka Ivana Čonkina*; dotyčný dříve neustále používal filmové hlášky právě z tohoto filmu.

Muchen Tuchen, Mucha

- *Muchen Tuchen* byl negativní postavou v komedii *Zohan, krycí jméno kadeřník*. Dotyčný ji nezískal kvůli své povaze, ale proto, že má daný film v oblibě. Někdy se mu říká jen *Mucha*.

8.1.8 Přezdívky motivované nositelovými koníčky a zálibami

Daná skupina obsahuje přezdívky týkající se koníčků, které nositel přezdívky rád vykonává. Většina z nich má posměšný charakter.

Houba

- *Houba* získal svou přezdívku na základě toho, že se rád napije alkoholu a je potom „*nacuclý jako houba*.“

Kentaur

- Jedná se o stejného hochu, kterému se říká *Houba* a *Wajda*. Především v podroušeném stavu se rád nají a sní vše, co mu přijde pod ruku.

Kuřa

- Nositel této přezdívky neustále něco „*kutí*“ – opravuje atd.

Nimrod

- *Nimrod*, též přeneseně lovec či myslivec napovídá, co je nositelovým koníčkem.

Spacák

- Podle základu slova lze poznat, že nositel velmi rád spí. Daný muž nese také přezdívku *Dub*, o které se zmiňuji výše.

8.1.9 Přezdívky podle původu nositele, podle polohy bydliště

Do této skupiny řadím pouze dvě přezdívky. U první jde o typ pojmenování podle původu nositele a u druhé přezdívky hraje roli poloha bydliště.

Rakušačka

- Jak je z názvu patrné, jeho nositelka pochází z Rakouska.

Spadělek

- Přezdívka vzhledem k poloze bydliště: dům u pole, kterému se říkalo „*Na Padělkách*“.

8.1.10 Přezdívky neprůhledné, s neznámým motivem

Poslední skupina obsahuje přezdívky, jejichž původ se mi nepodařil objasnit. U mnohých jsem se pokusila alespoň o možnou příčinu vzniku, ostatní jsem pouze zmínila.

Bad

- možná přezdívka pod vlivem filmové postavy jménem *Bad*.

Cicák

Čučák

- Původ přezdívky naznačuje, že by mohlo jít o člověka, který musí vše vidět a nic mu neujde.

Kapač

- Tato přezdívka souvisí s největší pravděpodobností se slovesem *kapat*, ale její původ není jasný.

Krišpo

- Nositel přezdívky se mohl jmenovat *Kryštof*.

Landák

- Motivem by mohl být například oblíbený zpěvák *Daniel Landa*.

Mazlíci

- Třetí a zároveň poslední přezdívka označující skupinu.

Paťas

- Dědičná přes dvě generace.

Pěnik

- Motivem by mohlo být, že dotyčný rychle „*vypěnil*“, rozčílil se.

Portos

- Jméno jednoho ze tří mušketýrů značí zřejmě nositelovu oddanost, případně vzhled.

8.2 Shrnutí

V obci Láz se nejvíce vyskytují přezdívky motivované fyzickým vzhledem nositele, na druhém místě stojí přezdívky motivované příjmením a třetí místo zauímají přezdívky motivované rodným jménem a také přezdívky podle oblíbené průpovídky nebo podle situace. Většina přezdívek není dědičná, pouze v několika případech jsem našla přezdívku, která se předává z generace na generaci (*Babouk*, *Bazina*, *Dub*, *Dubina*, *Paťas*). Jedná se většinou o přezdívky motivované příjmením.

U většiny přezdívek jde o úsměvné, nebo dokonce o nelichotivé pojmenování, proto o nich mnozí jejich nositelé nevědí. Platí to zejména u žen, kterým by se takové přezdívky jistě nezamlouvaly.

Nashromáždila jsem celkem 77 přezdivek, ale není to konečná hodnota, jelikož jde o otevřený soubor a lidé si dávají neustále nové přezdívky.

9. PŘEHLED

V této kapitole jsem se snažila o stručný přehled týkající se příjmení, jmen po chalupě a přezdívce. Sestavila jsem několik tabulek, které slouží jako souhrn mých výzkumů.

9.1 Příjmení statisticky

Obec Láz má 284 obyvatel, ale při mých výpočtech vycházím pouze ze seznamu voličů z roku 2014, který mi poskytl starosta obce. Přestože se mi nepodařilo získat celý seznam obyvatel, nebylo problémem pracovat právě s volebním seznamem a vytvořit tak tabulku pro stručný přehled nejčastějších příjmení.

V tabulce uvádím pouze 24 nejčastějších příjmení, tedy příjmení, která nesou alespoň 4 obyvatel. Pokud dané příjmení nesou pouze 3 a méně obyvatel, v tabulce je neuvádím, ale pouze je vypisuji pod tabulku.

Tabulka 2 Četnost jednotlivých příjmení

Příjmení	Počet
Filipský	16
Holík	14
Janoušek	14
Dubský	13
Tvrdý	11
Nejedlák	9
Bábek	6
Hotař	6
Chalupa	6
Kovář	6
Krejčí	6
Sobotka	6
Bazala	5
Havelka	5
Růžička	5
Harant	4

Hloch	4
Hlouch	4
Kapinus	4
Křivan	4
Nekula	4
Semenský	4
Tržil	4
Vedra	4
Weidenthaler	4

Příjmení se třemi nositeli: *Bajgl, Dohnal, Dvořák, Nachtnebel, Pešl, Prokeš, Valenta, Veith, Veselý.*

Příjmení se dvěma nositeli: *Adam, Čurda, Endl, Chadraba, Jenerál, Karafiát, Kocáb, Málek, Nesiba, Sitta, Slabý.*

Příjmení s jedním nositelem: *Ameti, Červeňák, Fiala, Jakubův, Jelínek, Makovička, Meindl, Moltaš, Ondrák, Pevný, Polach, Prígl, Protivínský, Vitula.*

Druhá tabulka týkající se příjmení je utvořena z nejčastějších příjmení podle skupin rozdělení. Uvádím opět pouze ta příjmení, která mají alespoň 4 obyvatelé. Pouze u příjmení cizího původu a u příjmení nezařazených uvádím všechny příklady. Ostatní příjmení jsou uvedena opět pod tabulkou.

Tabulka 3 Nejčastější příjmení podle skupin rozdělení

Skupina příjmení	Příjmení	Počet
Z rodných a křestních, tj. osobních jmen	Filipský	16
	Janoušek	14
	Havelka	5
Z místních jmen	Dubský	13
	Sobotka	6
	Semenský	4
	Weidenthaler	4
Z apelativ	Holík	14
	Tvrdý	11
	Nejedlík	9

	Bábek	6
	Hotař	6
	Chalupa	6
	Kovář	6
	Krejčí	6
	Bazala	5
	Růžička	5
	Harant	4
	Hloch	4
	Hlouch	4
	Křivan	4
	Nekula	4
	Tržil	4
	Vedra	4
Cizího původu	Kapinus	4
	Bajgl	3
	Endl	2
	Nachtnebel	2
	Meindl	1
	Moltaš	1
	Prígl	1
Nezařazená	Ameti	1

Další příjmení z rodných a křestních, tj. osobních jmen: *Adam, Jakubův, Kocáb, Ondrák, Pešl, Prokeš, Valenta, Veith, Vitula.*

Další příjmení z místních jmen: *Polach, Protivinský.*

Další příjmení z apelativ: *Červeňák, Čurda, Dohnal, Dvořák, Fiala, Chadraba, Jelínek, Jenerál, Karafiát, Makovička, Málek, Nesiba, Pevný, Sitta, Slabý, Veselý.*

9.2 Jména po chalupě podle skupin rozdělení

Třetí tabulka je pouhým souhrnem všech jmen po chalupě, která jsem nasbírala. Tabulka je rozdělena do 6 skupin, do kterých zařazuji právě jména po chalupě. Uvádím také, kolikrát jsem dané jméno po chalupě v obci objevila.

Tabulka 4 Jména po chalupě podle skupin rozdělení

Skupina	Jména po chalupě	Počet
Z rodných a křestních, tj. osobních jmen	U Adamů	1
	U Bendů	1
	U Boršů	1
	U Čechů	2
	U Floriánů	1
	U Jozefů	1
	U Matýsků	1
	U Prokšů	1
	U Šimků	1
	U Šímů	1
Z místních jmen	U Vobůrků	1
Z apelativ	U Balíků	1
	U Brabců	1
	U Čurdů	1
	U Dvořáků	2
	U Fialů	1
	U Hlavsů	1
	U Holíků	4
	U Hotařů	1
	U Chaloupeků	1
	U Chalupů	1
	U Kabelků	1
	U Kudrnů	1
	U Kvapilů	1
	U Makovičků	1
	U Plačků	1
	U Roušalů	1
	U Růžičků	1
	U Strašilů	1
Cizího původu	U Holčapeků	1
	U Schlowáků	1

Podle křestního jména	U Francka	2
	U Frante	2
	U Jende	3
	U Kadla	1
	U Kadla mladýho	1
	U Kchódla	1
	U Kube	1
	U Milóša	1
	U Stande	2
	U Tonde	3
	U Vašku	1
Podle jiných motivů	Dule	1
	Nahoře	1
	Na silnici	2
	U Hájecku	1
	U Inžinyru	1
	U Kováři	1
	U Křížu	1
	U mladých	1
	U Mlikaři	1
	U Spadělku	1
	U starých	2
	V kovárni	1
	Ve vsi	3
S neobjasněným původem	U Králičáku	1
	U Mézku	1
	U Pastěru	1
	U Špajglu	1

9.3 Přeřdívky podle skupin rozdělení

U poslední tabulky dělím přeřdívky do deseti skupin, které jsem uvedla již výše.

Tabulka 5 Přeřdívky podle skupin rozdělení

Skupina	Přeřdívky
Přeřdívky motivované rodným jménem	<i>Bogan, Bořik, Dencek, Francek, Jája a Pája, Kikina, Mautin, Jarináč a Marináč, Margit;</i>
Přeřdívky motivované příjmením	<i>Babouk, Bazina, Bendáč, Brabec, Dub, Dubina, Hlabza, Kvapil, Matýsek, Nesibáč, Wajda</i>
Přeřdívky motivované fyzickým vzhledem a tělesnými vlastnostmi nositele	<i>Ježór, Jitrnice, Krtek, Mórek, Negr, Piskoř, Prdlón, Přerostlá barbína, Pulec, Pumlič, Rogalo, Rochňa, Satan, Šprecka, Tarzan, Tchoř, Ušák</i>
Přeřdívky motivované charakterovými vlastnostmi nositele	<i>Feřáci, Skučák, Špión, Šupitřák, Teoretik, Űzasňákovi</i>
Přeřdívky motivované povoláním	<i>Brusič, Standa hasič, Starosta, Trenér/Kouč, Učitel</i>
Přeřdívky podle oblíbené prűpovídky nebo podle situace	<i>Díra, Dodku, Hučák, Jauvajs, Kokeš, Kokino, Poněvadž, Poplach, Űabka</i>
Přeřdívky motivované obdivem či vztahem nositele k oblíbené filmové postavě, známé osobnosti	<i>Boby Holík, Čonkin, Muchen Tuchen/Muchen</i>
Přeřdívky motivované nositelovými koníčky a zálibami	<i>Houba, Kentaur, Kuřa, Nimrod, Spacák</i>
Přeřdívky podle původu nositele, podle polohy bydliště	<i>Rakuřačka, Spadělek</i>
Přeřdívky neprűhledné, s neznámým motivem	<i>Bad, Cicák, Čučák, Kapač, Kriřpo, Landák, Mazlíci, Pařas, Pěnik, Portos</i>

10. ZÁVĚR

Téma diplomové práce *Příjmení, jména po chalupě a přezdívky v obci Láz* spadá do oblasti antroponomastiky. Jejím cílem bylo přispět k onomastice této obce, analyzovat příjmení místních obyvatel, zachytit jména po chalupě a užívané přezdívky. Velkou oporou mi bylo poznání bakalářských a diplomových prací, které byly na toto téma vypracovány již v minulosti. Nejprve jsem prostudovala odbornou literaturu, která mi sloužila zejména k části teoretické. Práci začínám obecnými informacemi o obci Láz, o historii obce a jejím obyvatelstvu. Využívám také poznatky ze své bakalářské práce a uvádím kapitolu věnující se nářečí obce Láz, místní pověsti a památníkům. Neméně důležitá kapitola se zabývá onomastikou. Zmínila jsem historii onomastiky, její dělení, třídy vlastních jmen, funkci proprií, ale i vztah mezi onomastikou a dialektologií. Stěžejní částí pro můj výzkum byla kapitola zabývající se příjmeními. Uvedla jsem výklad o původu a vzniku příjmení, o frekvenci příjmení a různé typy třídění do skupin podle původu. Zmínila jsem klasifikaci příjmení podle Dobravy Moldanové (2004), kterou jsem užívala v části výzkumné. Pro porovnání jsem uvedla i dělení podle Josefa Beneše (*O českých příjmeních*) a podle Miloslavy Knappové (*Příjmení v současné češtině*). Teoretickou část jsem zakončila stručným výkladem, který se týká přezdívek a jmen po chalupě. Zde jsem čerpala i z prací Jany Pleskalové.

Ve výzkumné části jsem podrobila analýze celkem **59 příjmení**. Podle klasifikace Dobravy Moldanové jsem je rozdělila do čtyř skupin (z rodných a křestních, tj. osobních jmen, z místních jmen, z apelativ, příjmení cizího původu). Příjmení, jejichž původ se mi nepodařilo dohledat (spadá sem pouze jedno příjmení: *Ameti*), jsem zařadila do páté skupiny, kterou tvoří příjmení nezařazená. Každou skupinu nejprve charakterizují a poté následuje analýza jednotlivých příjmení dané skupiny. Příjmení z apelativ jsem dále rozdělila do menších podskupin podle klasifikace příjmení D. Moldanové (*Naše příjmení*), podle M. Knappové (*Příjmení v současné češtině*) a podle J. Beneše (*O českých příjmeních*). Z části jsem si zmíněné podskupiny upravila podle svých potřeb.

Obec Láz má 284 obyvatel. Pro výpočet četnosti jednotlivých příjmení jsem však vycházela pouze ze soupisu voličů z roku 2014, který jsem měla při analýze k dispozici. V obci Láz jsou nejvíce zastoupenými příjmeními *Filipský, Holík, Janoušek, Dubský, Tvrdý, Nejedlák, Bábek, Hotař, Chalupa, Kovář, Krejčí, Sobotka,*

Bazala a další. V České republice patří mezi nejčastější příjmení *Novák, Svoboda, Novotný, Dvořák, Černý, Procházka* a další.

Nejpočetněji jsou zastoupena příjmení z apelativ (33): *Bábek, Holík, Hotař, Chalupa, Kovář, Krejčí, Nejedlík, Tvrdý* aj. a z rodných a křestních, tj. osobních jmen (12): *Adam, Filipský, Havelka, Jakubův, Janoušek, Kocáb* aj. Na třetím místě stojí příjmení cizího původu (7): *Bajgl, Endl, Nachtnebel, Meindl* atd. Mezi nejméně zastoupená příjmení v obci Láz patří příjmení z místních jmen (6): *Dubský, Sobotka, Semenský, Weidenthaler* aj. Jak jsem již zmínila výše, jedno příjmení se mi nepodařilo ani s pomocí odborné literatury zařadit (*Ameti*). Podle četnosti se jedná o řídké příjmení cizího původu, které má 5 výskytů v celé ČR (<http://www.kdejsme.cz/prijmeni/Ameti/>).

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila také na jména po chalupě. Velkou oporou mi byla *Kronika obce Láz*, ale i přesto jsem musela vést rozhovory s obyvateli a jména po chalupě si ověřit. Pro svůj výzkum jsem nasbírala **75 jmen po chalupě**, z nichž se mnohá opakují (*U Čechů, U Dvořáků, U Jende, U Tonde* apod.). Některá patří v dnešní době ke jménům zastaralým, ale přesto jsem je pro zajímavost uvedla a podrobila je analýze. I tak jsou tato jména zejména u starší generace u dané chalupy užívaná. Jména po chalupě jsem rozdělila do čtyř skupin (podle příjmení, podle křestního jména, podle jiných motivů, s neobjasněným motivem).

Nejčetnější skupinou jsou jména po chalupě podle příjmení (36): *U Adamů, U Bendů, U Jozefů, U Prokšů, U Roušalů* apod., následují jména po chalupě podle křestního jména (18): *U Francka, U Jende, U Kadla, U Kube* atd. Předposlední místo zauímají jména po chalupě podle jiných motivů (17): *Dule, Nahoře, Na silnici, U mladých* aj. a na posledním místě jsou jména po chalupě s neobjasněným motivem (4): *U Králičáku, U Mězku, U Pastěru, U Špajglu*. Nejobtížnější skupinou byla jména po chalupě podle jiných motivů, ale díky rozhovorům se starousedlíky jsem se k jejich původu dopracovala.

Z 54 jmen po chalupě utvořených z příjmení nebo podle křestního jména se **25** z nich shoduje s příjmením či křestním jménem bývalého nebo současného majitele chalupy. Objevila jsem **9** případů, kdy se jméno po chalupě shoduje s příjmením bývalého majitele (*Adam, Čech, Holík* aj.) a **13** případů, kdy se jméno po chalupě shoduje s křestním jménem bývalého majitele (*U Frante, U Kadla, U Kube, U Milóša* apod.). Ve **třech** případech došlo ke shodě jména po chalupě s příjmením současného i bývalého majitele (*Čurda, Holík, Makovička*). **29 jmen** po chalupě, která vznikla podle příjmení nebo podle křestního jména, se naopak od příjmení nebo křestního jména

současného nebo bývalého majitele liší (*U Bendu – Filipský, U Boršů – Harant, U Strašilů – Coufal* apod.).

Zajímavým a přínosným objevem byly pro mě záznamy jmen po chalupě v místní kronice. Všechna byla zachycena v nářeční podobě s hláskovými rysy, o kterých jsem se zmiňovala v části teoretické i praktické. Nejčastější bylo krácení v genitivu plurálu rodinných jmen (*U Bendu, U Boršů, U Prokšu, U Hlavsů, U Fialů*), změna samohlásky *y > e* (*U Frante, U Jende, U Kube, U Stande*), monoftongizace *ou > ó* (*U Róšalu*) a *ej > é* (*U mladých, U starých*). Jména po chalupě podle příjmení uvádím nejprve ve spisovné podobě a poté v závorce tak, jak jsou zachycena v kronice: *U Roušalů (U Róšalu)*. U jmen po chalupě podle křestního jména, podle jiných motivů a s neobjasněným původem uvádím už jen podoby (včetně nářečních), které jsou zaznamenány v kronice. Podle mého názoru to můj výzkum obohatilo a učinilo ho zajímavějším.

Dalším mým stanoveným cílem bylo sesbírat co nejvíce přezdívek, které se v obci Láz vyskytují. Přezdívky jsou charakterizovány jako „nedědičná přízviska“, přesto jsem v obci našla několik případů, kdy se přezdívky dědí z generace na generaci. V Lázu je však většina přezdívek nedědičných. Pouze v pěti případech jde v mé analýze o přezdívky dědičné (*Babouk, Bazina, Dub, Dubina, Paťas*). Z celkového počtu přezdívek je pouze 10 ženských (*Dubina, Jitrnice, Margita, Rakušačka, Rochňa* apod.).

U dělení přezdívek do samostatných skupin jsem se inspirovala klasifikací Jany Pleskalové *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000 – 2010* (2011) a také dělením, které užívala ve své diplomové práci Tereza Sedláčková (*Příjmení v obci Sudovo Hlavno*, 2013). Zčásti jsem si dělení upravila podle svých potřeb. Nejvíce zastoupené jsou přezdívky motivované fyzickým vzhledem a tělesnými vlastnostmi nositele (17): *Negr, Pumlič, Rogalo, Satan, Ušák* apod., na druhém místě stojí přezdívky motivované příjmením (11): *Bendáč, Brabec, Kvapil, Nesibáč, Wajda* atd. Třetí místo zaujímají přezdívky motivované rodným jménem (9): *Bogan, Dencek, Francek, Mautin, Margita* aj. a přezdívky podle oblíbené průpovědi nebo podle situace (9): *Dodku, Hučák, Kokino, Poplach, Žabka* a jiné. Na dalším místě jsou přezdívky motivované charakterovými vlastnostmi nositele (6): *Skučák, Šupiták, Teoretik, Úzasňákovi* atd., dále přezdívky motivované povoláním (5): *Brusič, Standa hasič, Starosta, Trenér, Učitel* a přezdívky motivované nositelovými koníčky a zálibami (5): *Houba, Kentaur, Kuťa, Nimrod, Spacák*. Mezi nejméně zastoupené přezdívky patří přezdívky motivované obdivem či vztahem nositele k oblíbené filmové postavě, známé

osobnosti (3): *Boby Holík, Čonkyn, Muchen Tuchen* a přezdívky podle původu nositele, podle polohy bydliště (2): (*Rakušačka, Spadělek*).

V několika případech (10) žádný z respondentů původní motiv přezdívek neznal, zařadila jsem je tedy do kategorie přezdívky neprůhledné, s neznámým motivem (*Bad, Kapač, Landák, Mazlíci, Pěnik* apod.). Kromě přezdívek tvořených jedním jménem jsem objevila i případy, kdy je přezdívka tvořena ze dvou jmen (*Jája a Pája, Jarináč a Marináč*) nebo označuje celou skupinu lidí (*Feťáci, Mazlíci, Úžasňákovi*). Mnozí jedinci získali i více přezdívek (*Houba – Kentaur – Wajda, Muchen Tuchen – Mucha, Boby Holík – Standa hasič* apod.).

Nejčastějším slovotvorným prostředkem u ženských přezdívek je formant **-ina** (*Bazina, Dubina, Kikina*), u přezdívek mužských jsou nejčastějšími slovotvornými prostředky formanty **-ák** (*Cicák, Čučák, Hučák, Landák, Skučák, Spacák, Šupiták, Ušák*), **-ek** (*Dencek, Francek, Matýsek, Mórek, Spadělek*), **-áč/-č** (*Bendáč, Jarináč a Marináč, Kapač, Nesibáč*).

U většiny přezdívek jde o úsměvné pojmenování, někdy však i o pojmenování hanlivé. Proto mnozí jejich nositelé o dané přezdínce nevědí. To platí zejména u žen. Některé přezdívky mi pomohli objasnit respondenti staršího věku, u některých mě naopak s jejich motivem seznámili obyvatelé mladší. Stejně jako u jmen po chalupě je několik přezdívek ovlivněno místním nářečím, tedy středomoravskou nářeční skupinou, konkrétně jižní podskupinou. Objevila se zde monoftongizace *ou > ó* (*Ježór, Mórek, Prdlón*) a také krácení (*Božik, Pěnik*).

Všech **77** přezdívek, které jsem sesbírala, tvoří bohatý a rozmanitý systém. Nejedná se o systém uzavřený, protože lidé díky své kreativitě neustále vymýšlejí nová pojmenování.

Diplomová práce by mohla být přínosem nejen pro lingvisty, ale i pro případné zájemce z Lázu. Z celé práce mě nejvíce zaujaly rozhovory s respondenty o jménech po chalupě a o přezdívkách. Dozvěděla jsem se spoustu informací, o kterých jsem dříve neměla tušení. Doufám, že moje práce přispěje alespoň dílčím způsobem k onomastice obce Láz.

11. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní publikace

BENEŠ, Josef. *Německá příjmení u Čechů: 1. svazek*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1998. 359 s. ISBN 80-7044-212-3.

BENEŠ, Josef. *Německá příjmení u Čechů: 2. svazek*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1998. 242 s. ISBN 80-7044-212-3.

BENEŠ, Josef. *O českých příjmeních*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1962. 355 s.

HARVALÍK, Milan. *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2004. 161 s. ISBN 80-200-1253-2.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?* 3. vyd. (dopl. a přeprac.). Praha: Academia, 1996, 358 s. ISBN 8020005919.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Příjmení v současné češtině: jazyková příručka*. 1. vyd. Liberec: AZ KORT, 1992. ISBN 9788090000896.

LAMPRECHT, Arnošt a kol. *České nářeční texty*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1976. 425 s.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Fotoreprint podle 3. vydání z roku 1971. Praha: NLN, 1997. 866 s. ISBN 80-7106-242-1.

MATES, Vladimír. *Jména tajemství zbavená: malá domácí encyklopedie nejčastějších příjmení*. II. díl, Adam – Žižka. 1. vyd. Praha: Epoque, 2003. 381 s. ISBN 80-86328-30-9.

MATES, Vladimír. *Jména tajemství zbavená: malá encyklopedie 250 nejčastějších příjmení*. I. díl, 2. vyd. Praha: Epoque, 2002. 319 s. ISBN 80-86328-10-4.

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1983. 289 s.

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. 2. vyd., upr. v roce 2004. Praha: Agentura Pankrác, 2004. 229 s. ISBN 80-86781-03-8.

OSTRÝŽOVÁ, Martina. *Příjmení a přezdívký v obci Vír*. České Budějovice, 2011. Nepublikovaná bakalářská práce FF JU v Českých Budějovicích. Dostupné z: <http://wstag.jcu.cz/portal/prohlizeni/index.jsp>.

PLESKALOVÁ, Jana. *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2010*. 1. vyd. Brno: Host – Masarykova univerzita, 2011. 204 s. ISBN 978-80-7294-834-5.

SEDLÁČKOVÁ, Tereza. *Příjmení v obci Sudovo Hlavno*. České Budějovice, 2013. Nepublikovaná diplomová práce FF JU v Českých Budějovicích. Dostupné z: <http://wstag.jcu.cz/portal/prohlizeni/index.jsp>.

SOMMEROVÁ, Eva. *Příjmení v obci Bolešiny*. České Budějovice, 2014. Nepublikovaná diplomová práce FF JU v Českých Budějovicích. Dostupné z: <http://wstag.jcu.cz/portal/prohlizeni/index.jsp>.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 191 s. ISBN 80-210-2027-X.

Kroniky

Kronika obce Láz, 2007

Internetové zdroje

Kde jsme: Četnost příjmení nebo jména v České republice. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.kdejsme.cz/>

Obec Láz. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.obec-laz.cz/o-obci/ds-50/p1=52>

Příruční slovník jazyka českého. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://bara.ujc.cas.cz/psjc>

Slovník spisovného jazyka českého. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz>

Vokabulář webový: Elektronický slovník staré češtiny. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Vokabulář webový: Index Slovníku staročeských osobních jmen Jana Svobody. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Vokabulář webový: J. Gebauer, Slovník staročeský. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Vokabulář webový: Malý staročeský slovník. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Vokabulář webový: Oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Vokabulář webový: Staročeský slovník. [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.